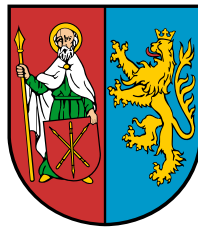

GOSPODARKA A EKOLOGIA W POWIECIE ZAMOJSKIM

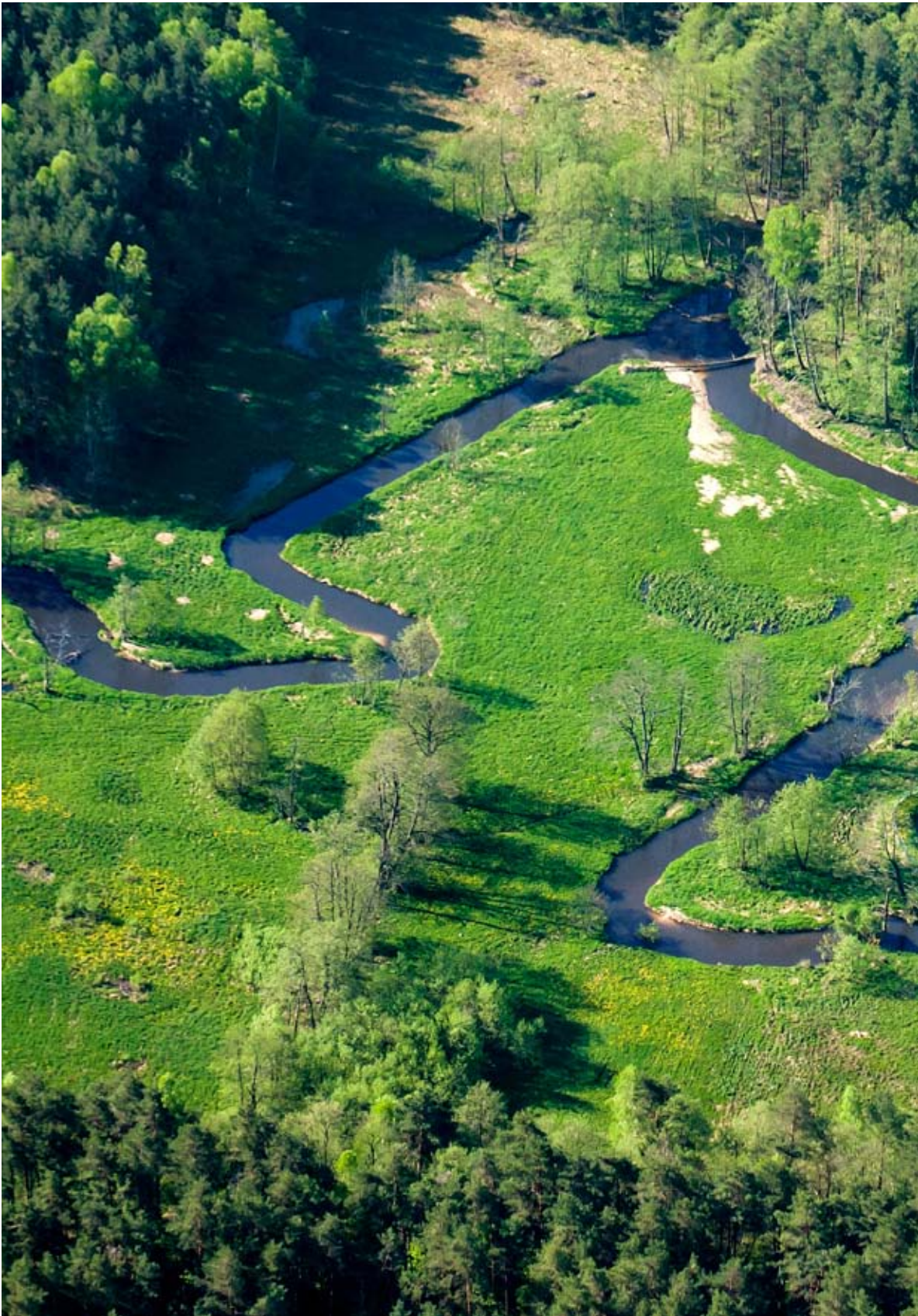

GOSPODARKA A EKOLOGIA W POWIECIE ZAMOJSKIM

Spis treści

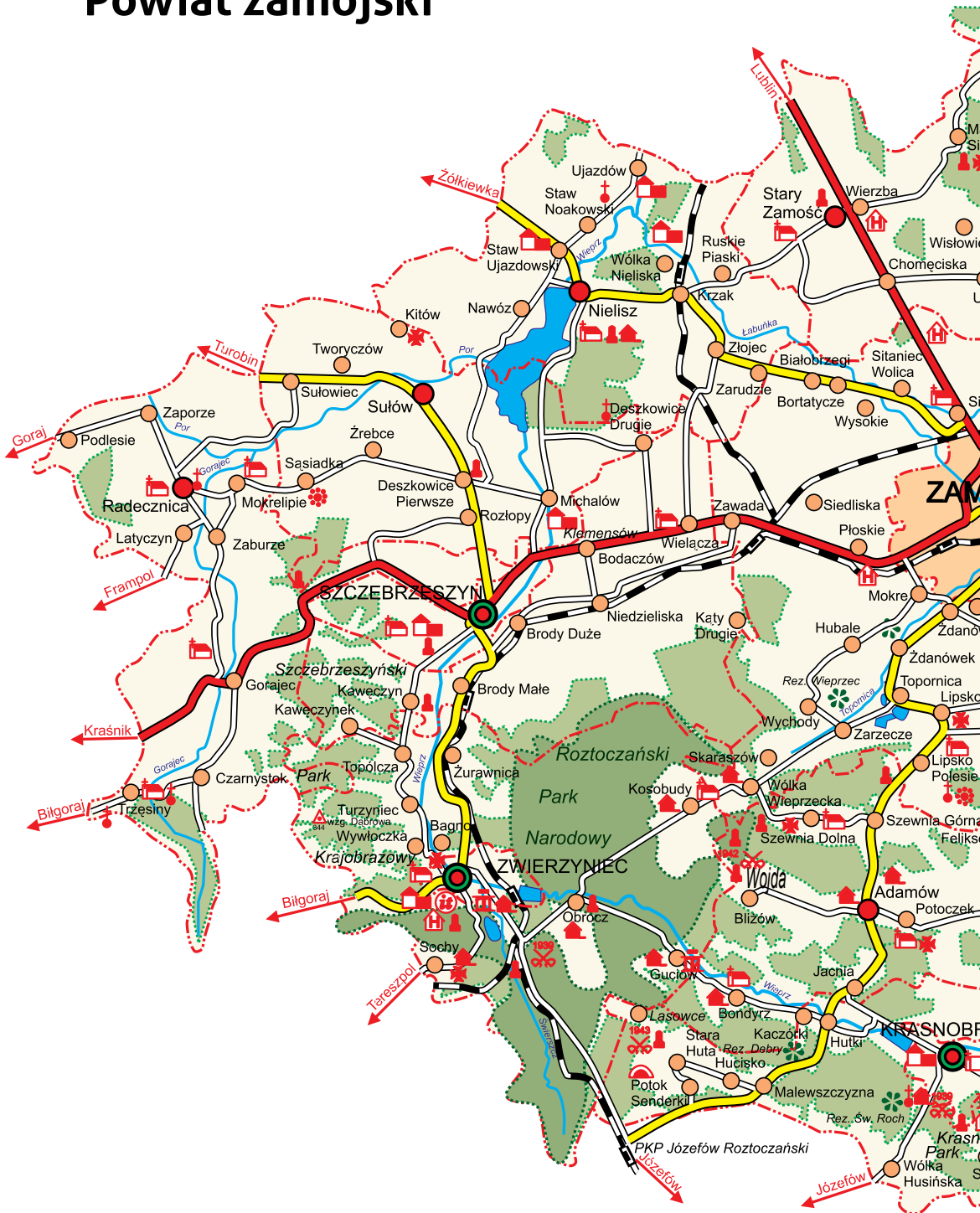
Gospodarka a ekologia w powiecie zamojskim	11
Bogactwo przyrodnicze powiatu zamojskiego	51
Roztoczański Park Narodowy	59
Krasnobrodzki Park Krajobrazowy	67
Szczeczeszyński Park Krajobrazowy	73
Skierbieszowski Park Krajobrazowy	81
Rezerваты przyrody	87
Pomniki przyrody	101

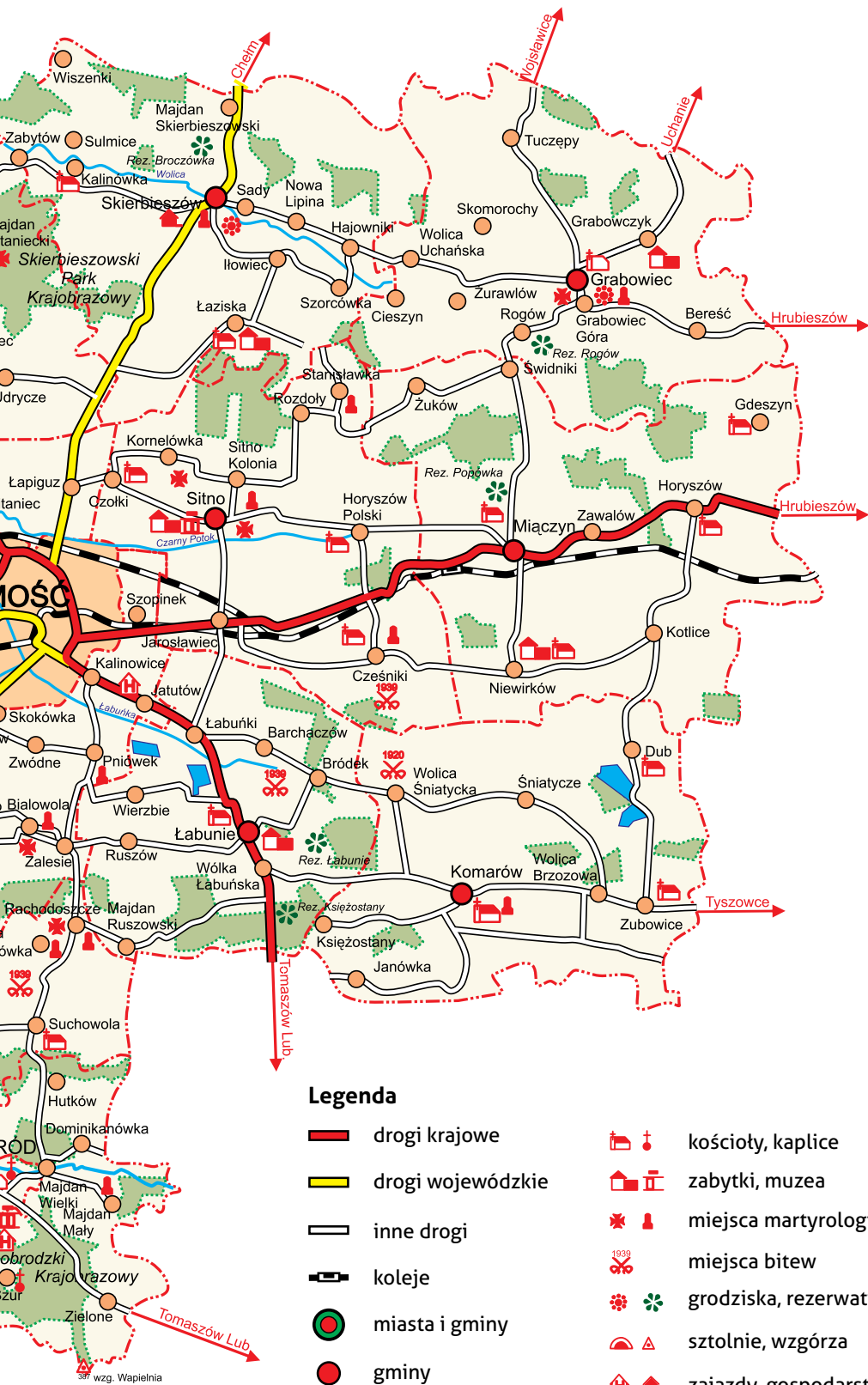

Meandry Wieprza w okolicach Zwierzyniec / The Wieprza river meandering near Zwierzyniec

Powiat zamojski

Legenda

	drogi krajowe		kościoty, kaplice
	drogi wojewódzkie		zabytki, muzea
	inne drogi		miejsca martyrologii, pomniki
	koleje		miejsca bitew
	miasta i gminy		grodziska, rezerваты przyrody
	gminy		sztolnie, wzgórza
	inne miejscowości		zajazdy, gospodarstwa turystyczne
			informacja turystyczna

Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy / The Szczebrzeszyński Landscape Park

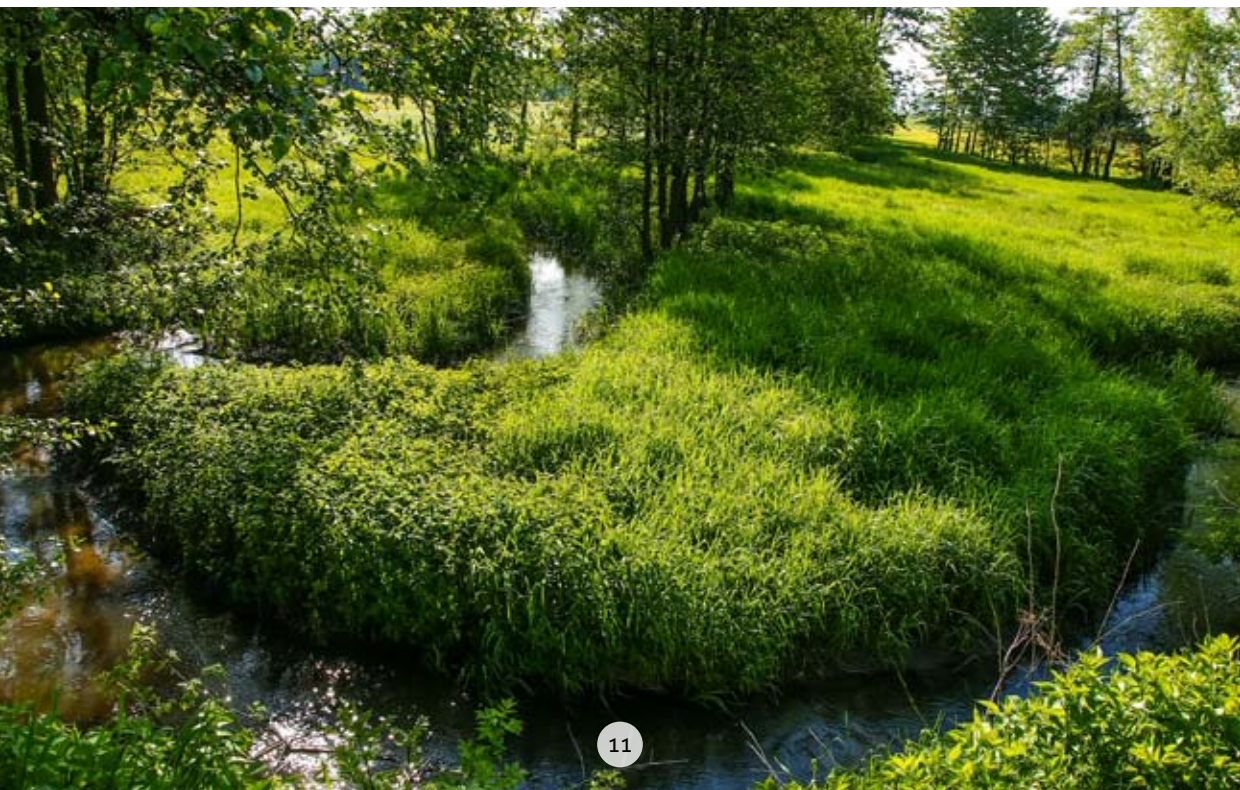
Warstwa kredy pokryta lessem w Dańczypolu / Layer of chalk covered with loess in Dańczypol

Wąwóz lessowy – okolice Szczepieszyna
Loess gorge near Szczepieszyn

Dolina Łętowni / Valley of the Łętownia river

Gospodarka a ekologia w powiecie zamojskim

Powiat zamojski zajmuje południową część województwa lubelskiego. Od północy graniczy z powiatem krasnostawskim i chełmskim, od zachodu z powiatem biłgorajskim, od strony południowej z powiatem tomaszowskim, od wschodniej zaś – z hrubieszowskim.

Powierzchnia wynosi 1870 km². Pod względem wielkości zajmuje drugie miejsce w województwie lubelskim.

Powiat zamieszkuje 109,5 tys. osób (stan na 31 grudnia 2012). Gęstość zaludnienia wynosi 59 osób na 1 km², przy średniej dla województwa wynoszącej 86 i dla kraju – 123. Daje to powiatowi siódme miejsce w województwie. W ostatnich latach liczba mieszkańców praktycznie nie zmieniła się. Tym samym powiat zamojski, tak jak cała Lubelszczyzna, nadal pozostaje jednym z najmniej zaludnionych regionów Polski.

Administracyjnie powiat dzieli się na 15 gmin, w tym 12 gmin wiejskich: Adamów, Grabowiec, Komarów-Osada, Łabunie, Miączyn, Nielisz, Radecznica, Sitno, Skierbieszów, Stary Zamość, Sułów, Zamość oraz trzy gminy miejskie: Krasnobród, Szczebrzeszyn i Zwierzyńiec. Siedzibą Starostwa Powiatowego jest Zamość.

Uwarunkowania przyrodnicze

Uwzględniając regionalizację fizycznogeograficzną Polski, powiat zamojski położony jest na pograniczu trzech makroregionów: Wyżyny Lubelskiej, Rostocza oraz Wyżyny Wotyńskiej. W podziale na mniejsze jednostki fizjograficzne jest to obszar następujących mezoregionów: Działów Grabowieckich i Padołu Zamojskiego – w granicach Wyżyny Lubelskiej, Kotliny Hrubieszowskiej i Grzędy Sokalskiej, wchodzących w skład Wyżyny Wotyńskiej oraz Rostocza Zachodniego i Rostocza Środkowego.

Obszar powiatu zamojskiego znajduje się w obrębie lubelsko-zamojskiego regionu klimatycznego. Klimat można określić jako umiarkowany, ciepły, przejściowy, kształtowany przez zmienny w swym zasięgu napływ mas powietrza morskiego lub kontynentalnego, przy przewadze wpływów kontynentalnych. Stosunkowo rzadko pojawia się tu powietrze arktyczne (w zimie i na wiosnę), najrzadziej napływa powietrze zwrotnikowe. Przeważają wiatry zachodnie.

Średnia roczna temperatura waha się od 7,0 do 7,3°C, najchłodniejszym miesiącem jest styczeń, a najcieplej-

szym lipiec. Roczna amplituda temperatur wynosi ponad 22°C.

Negatywną cechą tego klimatu jest występowanie przygruntowych przymrozków. Pierwsze pojawiają się między 30 września a 5 października, ostatnie pomiędzy 20 a 30 kwietnia.

Roczna suma opadów atmosferycznych mieści się w granicach 550-750 mm, najwięcej jest ich na Roztoczu. Najmniejsza ilość opadów przypada na luty i marzec, a największa na czerwiec (ponad 90 mm).

Powiat położony jest w obrębie lubelskiego pasa gradowego (III strefa zagrożenia), burze gradowe najczęściej pojawiają się w lipcu i sierpniu, stanowiąc poważne zagrożenie dla plonów.

Cechą wyróżniającą ten obszar jest występowanie najmniejszego zachmurzenia w Polsce. Średnie roczne zachmurzenie oscyluje w granicach 6,3-6,6 w 11-stopniowej skali pokrycia nieba.

Mgły występują stosunkowo rzadko, głównie w październiku i listopadzie, a ich obecność jest ściśle związana z czynnikami lokalnymi – rzeźbą terenu i wilgotnością podłoża. Pojawiają się najczęściej w obrębie Padołu Zamojskiego.

Obserwowane modyfikacje klimatu są ściśle związane z lokalnymi warunkami fizjograficznymi, np. rzeźbą terenu, stosunkami wodnymi, roślinnością (głównie występowaniem lasów). Obszary wyniesione, np. Działy Grabowieckie czy Roztocze, to tereny o większych amplitudach temperatur i lepszym usłonecznieniu południowych stoków. Obszary położone niżej (Padół Zamojski) cechują się większą stabilnością mas powietrza, mniejszą amplitudą temperatur oraz większą częstotliwością występowania mgieł.

Jakość gleb i potencjał przyrodniczy powiatu zamojskiego są zaliczane do najlepszych w Polsce. W granicach powiatu przeważają gleby powstałe z utworów lessowych oraz skał węglanowych kredowych.

Na pokrywach lessowych wytworzyły się gleby brunatnoziemne (Padół Zamojski, Roztocze Środkowe). Są to gleby o bardzo wyrównanym składzie chemicznym, których głównym składnikiem jest krzemionka. Ich miąższość waha się w granicach 30-180 cm, a kwasowość – od odczynu kwaśnego do lekko zasadowego.

Gleby brunatnoziemne bonitowane są wysoko, tworzą kompleksy przydatności rolniczej: pszenney wadliwy, żytni bardzo dobry, pszenno-żytni i żytni. Brunatnoziemi stanowią również podłoże lasów mieszanych. Gleby te są podatne na erozję wodną, powierzchniową i przy spadkach terenu wynoszących 6% widoczne jest zmniejszenie zawartości próchnicy.

Z lessów powstały również czarnoziemi. Są to gleby pyłowe, cechujące się wyrównanym składem granulometrycznym i poziomem próchnicznym nie mniejszym niż 40 cm. W ich składzie dominuje pył kwarcowy, są zasobne w substancje organiczne.

Na podłożu kredowym powstały rędziny. Są to gleby płytkie, o wysokiej zawartości rumoszu skalnego, należące do gleb bardzo wrażliwych na warunki wodne. W okresach niedoboru opadów bywają za suche, przy nadmiarze opadów – uplastyczniają się.

Rędziny to gleby typowo pszenne, na których osiąga się najwyższe plony – tworzą kompleksy: pszenney bardzo dobry i dobry, a także żytni bardzo dobry i dobry. W lasach rędziny stanowią podłoże dla grądów i dąbrowy świetlistej.

Na podłożu piasków luźnych i słabo gliniastych wytworzyły się gleby bielicoziemne o znacznym zakwaszeniu i niewielkiej zasobności pokarmowej. Gleby te występują na terasach akumulacyjnych rzek, mają zwykle wadliwe stosunki wodne, są przeważnie ubogie w fosfor i potas oraz średnio zasobne w magnez. Gleby te stanowią siedliska borowe, a użytkowane rolni-

czo – kompleksy przydatności rolnej zbożowe i zbożowo-pastewne.

W dolinach rzek i bezodpływowych zagłębieniach terenu występują gleby hydrogeniczne – torfowe, piaszczysto-pylaste i organiczno-mineralne. Gleby te cechuje dość wysoki poziom wód gruntowych i głównie występują tu użytki zielone.

Udział gleb o wysokiej klasie bonitacji w powiecie zamojskim jest bardzo duży i przedstawia się następująco: klasy I-II zajmują 16,2% użytków rolnych, klasy III-IV – 75,5%, klasy V-VI – 8,3%. Największy odsetek, bo aż 75,5% w ogólnej powierzchni użytków rolnych stanowią grunty klas III i IV, a łącznie z glebami klasy I-II aż 91,7%.

Najbardziej urodzajne gleby występują w gminie Grabowiec, w której grunty klasy I-III zajmują 81% użytków rolnych. Natomiast najstarsze charakteryzują gminę Zwierzyniec, gdzie brak jest gleb I klasy bonitacyjnej, a dominującą grupę stanowią gleby należące do IV a i IV b. Według skali Instytutu Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WRPP) wynosi w powiecie zamojskim średnio 85,3 pkt i potwierdza bardzo dobre warunki dla produkcji rolnej. Ten sam wskaźnik dla województwa lubelskiego kształtuje się na poziomie 74,1 pkt, dla kraju – 66,6 pkt.

Zarówno sprzyjający klimat, jak i wysoka jakość gleb stwarzają dogodne warunki dla rozwoju rolnictwa. W związku z tym powiat zamojski jest obszarem typowo rolniczym, klasyfikującym się w czołówce województwa lubelskiego.

Najlepsze warunki do produkcji rolnej znajdują się w północnej i wschodniej części powiatu. Dotyczy to przede wszystkim gmin: Grabowiec, Komarów-Osada, Miączyn, Sitno, Skierbieszów. W części południowej i zachodniej (tereny Roztocza Środkowego) występują słabsze gleby i duże kompleksy leśne.

Las jest jednym z podstawowych ekosystemów lądowych, w którym współzależą od siebie rośliny, zwierzęta, gleby, woda i mikroklimat, tworzące niepodzielną całość. Zapewnia on równowagę środowiska przyrodniczego, stabilizuje gospodarkę wodną i skład atmosfery, chroni gleby przed erozją, jest siedliskiem wielu gatunków zwierząt i roślin. Ponadto pełni funkcje: gospodarczą, społeczną i rekreacyjną.

Stopień zalesienia powiatu zamojskiego i całej Lubelszczyzny jest stosunkowo niski, chociaż systematycznie, bardzo powoli rośnie. W powiecie zamojskim lasy zajmują obszar 42,4 tys. ha, co stanowi 22,7% ogólnej powierzchni. W województwie lubelskim wskaźnik ten wynosi 23,1%, (w kraju 29,1%). Uznaje się, że lasy województwa lubelskiego należą do najzdrowszych w kraju.

Największe zalesienie występuje w gminach Zwierzyniec, Krasnobród i Adamów, najmniejsze – w gminach położonych na glebach o wysokim stopniu bonitacji: Grabowiec, Komarów-Osada, Zamość.

W południowej i zachodniej części powiatu dominują lasy iglaste (sosna, jodła i świerk z domieszką dębu szypułkowego i brzozy). W północnej i wschodniej części przeważają lasy liściaste (występują również mieszane), w których dominują: dąb szypułkowy, buk, grab, osika i jesion.

Oprócz różnorodnej flory w naszych lasach bytuje bogata fauna, w tym zwierzyna łowna. Tylko w ostatnim roku myśliwi z 22 obwodów łowieckich pozyskali 893 dziki, 929 saren, 45 jeleni, 826 lisów.

Gospodarka rolna powiatu

Użytki rolne, w skład których wchodzi grunty orne, sady, pastwiska i łąki, zajmują 135,6 tys. ha, co stanowi 72,5% powierzchni całkowitej, średnia dla województwa lubelskiego wynosi 70,3%.

W powiecie zamojskim jest 23,6 tys. właścicieli gruntów rolnych, w tej liczbie 17,5 tys. to gospodarstwa powyżej 1 ha. Według ARiMR w 2013 roku było 14 431 rolników ubiegających się o dopłaty. Struktura gospodarstw jest następująca: do 5 ha – 7791, 5-10 ha – 3976, 10-20 ha – 1926, 20-30 ha – 383, 30-50 ha – 226, 50-100 ha – 96 oraz powyżej 100 ha – 33 gospodarstwa. Średnia powierzchnia gospodarstw to 7,4 ha. Większość to gospodarstwa małe i średnie, należy jednak podkreślić, że w powiecie i w innych regionach obserwuje się korzystne przemiany w strukturze gospodarstw rolnych – maleje liczba małych gospodarstw, a rośnie gospodarstw większych. Odważną grupę stanowią gospodarstwa ekologiczne. W ostatnich pięciu latach wzrosła (z 38 do 46) liczba gospodarstw z certyfikatami. Proces ten uzależniony jest od koniunktury na rynku, optymalności produkcji, dopłat rolniczych, wymagań jakościowych certyfikacji (dane Głównego Inspektoratu Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych).

Grunty orne zajmują powierzchnię 106,8 tys. ha, łąki – 18,3 tys. ha, pastwiska 2,5 tys. ha, sady – 1,6 tys. ha. W porównaniu do roku 2002 nastąpił wzrost użytków rolnych o ok. 10,3%.

Występowanie dużych przestrzeni o wysokiej klasie bonitacji gleb oraz stosunkowo nieduży udział łąk i pastwisk w ogólnej powierzchni użytków rolnych sprawiają, że produkcja roślinna odgrywa tu większą rolę niż zwierzęca. Dobre warunki glebowe pozwalają na uprawę zbóż (ok. 65%), buraków cukrowych, rzepaku, ziemniaków, tytoniu, owoców i warzyw (maliny, truskawki i inne).

Stan pogłównia zwierząt według ARiMR (1 października 2013):

- bydło – 27,9 tys. szt.,
- trzoda chlewna – 48,0 tys. szt.,
- owce – 0,6 tys. szt.

- konie – 2,6 tys. szt. (według Polskiego Związku Hodowców Koni; koniec 2012 r.).

Ocenia się, że obsada bydła oraz trzody chlewniej na przestrzeni ostatnich lat wykazuje niewielką tendencję zniżkową, ale zauważa się też okresowe wahania w zależności od popytu i zmiany cen żywcza. Niemniej dane Krajowego Centrum Hodowli Zwierząt potwierdzają, że Zamojszczyzna miała i nadal ma duże tradycje i doświadczenie w hodowli, zwłaszcza trzody chlewniej. Malejąca produkcja zwierzęca, okresowe wahania stanu pogłównia, a zwłaszcza trzody, są wynikiem warunków ekonomicznych, tj. niskiej optymalności, rozregulowanym rynku zbytu, upadku Zakładów Mięsnych w Zamościu, spadku eksportu. Podobnie sytuacja wygląda na rynku produkcji i przetwórstwa mleka, niekorzystny wpływ miała tutaj niska optymalność i likwidacja zakładów mleczarskich. Przyszłość tej branży rolnictwa warunkuje z jednej strony optymalność, z drugiej zaś sprostanie wymogom gospodarki rynkowej. Konkurencję na rynku mogą zapewnić tylko dobrze zorganizowana grupa producentów, aktywna polityka państwa wspierająca eksport, a także wysokiej jakości towar przetwarzany w przemyśle rolno-spożywczym.

Turystyka

Zamojszczyzna, w tym powiat zamojski, jest regionem, który ma wspaniałe warunki do rozwoju turystyki, agro- i ekoturystyki. Największym atutem są: nieskażone środowisko, czyste powietrze z unikalnym w okolicach Krasnobrodu mikroklimatem, piękny, zróżnicowany krajobrazowo, lesisty teren Roztocza, bogata historia i tradycje kulturowe, cenne zabytki architektury oraz sztuki sakralnej i dworskiej.

Na terenie powiatu położone są: utworzony w 1974 roku Roztoczański Park Narodowy w Zwierzyńcu oraz trzy

Lotnisko w Mokrem / The Mokre Airport

parki krajobrazowe – Krasnobrodzki, Szczebrzeszyński i Skierbieszowski.

Powiat słynie również z rozległych akwenów w Krasnobrodzie, Zwierzynku (stawy Echo i zalew na Rudce), Skierbieszowie oraz największego w województwie lubelskim zalewu w Nieliszu (888 ha). Ten ostatni jest szczególnie interesujący dla wędkarzy, którzy łowią tu szczupaki, okonie, karpie, liny, płocie i inne ryby. Pełni on także bardzo ważną dla powiatu funkcję zbiornika retencyjnego.

W okresie letnim szczególnie atrakcją dla turystów odwiedzających Roztocze są: jazda konna w obiektach i na szlakach konnych w Zwierzynku, Krasnobrodzie, Wólce Wieprzeckiej (gmina Zamość), Lipinie Nowej (gmina Skierbieszów), Horyszowie-Kolonii (gmina Miączyn) i sptywy kajakowe Wieprzem. Można również skorzystać z wypożyczalni rowerów, zwiedzić oznakowanymi trasami najciekawsze miejsca Roztoczańskiego Parku Narodowego i Szczebrzeszyńskiego Parku Krajobrazowego, wypocząć nad zalewem w Krasnobrodzie, Jacni, Zwie-

rzyńcu, Nieliszu i Skierbieszowie. Zimą na odwiedzających czekają wyciągi narciarskie na Chętmową Górę w Krasnobrodzie oraz na stoku w Jacni, możliwość uprawiania narciarstwa i sportów zimowych w okolicach Komarowa i Szczebrzeszyna oraz skorzystania z oferty organizowanych kuligów w Krasnobrodzie, Zwierzynku, Adamowie i innych miejscach.

Istnieje też bogata sieć oznakowanych pieszych szlaków turystycznych oraz ścieżek spacerowych i dydaktycznych o długości blisko 320 km, co stanowi 35% ogółu szlaków pieszych na Roztoczu. Szlaki rowerowe znajdują się na terenie gmin: Zamość, Nielisz, Krasnobród, Zwierzyniec – łącznie ok. 200 km i w Roztoczańskim Parku Narodowym – do Florianki (11 km). Przez powiat zamojski na odcinku 50 km (Radecznica – Szczebrzeszyn – Zwierzyniec) przebiega Centralny Szlak Rowerowy Roztocza Kraśnik – Hrebennie – Lwów. Oznakowano również 60 km szlaków konnych (gmina Zamość).

Mocną stroną miejscowości wypoczynkowych jest możliwość ko-

rzystania ze stale rozwijającej się i stosunkowo taniej bazy noclegowej. Dodatkowo istnieje możliwość nabywania tanich artykułów spożywczych, produkowanych w miejscowych gospodarstwach rolnych o profilu agroturystycznym. Aktualnie w powiecie funkcjonuje ponad 100 gospodarstw tego typu: w Krasnobrodzie, Skierbszowie, Starym Zamościu, Zwierzyńcu, Nieliszu, Adamowie i Miączynie.

Działalność ekologiczną i agroturystyczną prowadzi pięć stowarzyszeń funkcjonujących na terenie gmin Adamów, Krasnobród, Nielisz, Skierbszów oraz Zwierzyniec.

Na uwagę zasługują również dobrze rozwinięta baza hotelarsko-gastronomiczna. Należy przykładowo wymienić komfortowy hotel Artis w Sitańcu, hotel Marina w Nieliszu, ośrodki wypoczynkowe w Krasnobrodzie i Zwierzyńcu, motele i hotele w gminach: Szczepczeszyn, Zamość, Stary Zamość.

Przedsiębiorczość

W 2012 roku (stan na 31 grudnia 2012) w powiecie zamojskim do rejestru REGON wpisanych było 6036 podmiotów gospodarki narodowej. Ich liczba stale się zwiększa; w porównaniu z 2005 roku przybyły 783 podmioty. Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (bez osób mających indywidualne gospodarstwa rolne) wynosi 4876 (80,8%), spółek cywilnych – 203 (3,3%), spółek handlowych – 153 (2,5%), spółdzielni – 44 (0,7%).

Struktura form organizacyjnych przedsiębiorstw powiatu zamojskiego jest zbliżona do struktury występującej w całym województwie lubelskim, gdzie również dominują osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 76,2%, spółki handlowe i cywilne – 5,9%, a spółdzielnie stanowią jedynie 0,7% wszystkich podmiotów gospodarczych.

Największą grupę w powiecie stanowią zakłady handlowo-naprawcze.

Zajmuje się tą działalnością 1795 podmiotów, następną grupę stanowią firmy remontowo-budowlane – 748, rozbudowane są również zakłady przetwórstwa przemysłowego – 560. Dużą grupę stanowią firmy transportowe – 446 podmiotów. W sektorze ekonomicznym rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybołówstwo funkcjonują 362 podmioty.

Działające w powiecie zamojskim podmioty gospodarcze to przede wszystkim małe przedsiębiorstwa. Ponad 95% stanowią firmy zatrudniające do 9 osób. Przedsiębiorstwa zatrudniające 10 - 49 pracowników stanowią 3,8% (229), a tylko 27 firm (0,4%) zatrudnia ponad 50 osób. Podobna struktura jest w województwie lubelskim.

Zauważa się wzrost liczby małych przedsiębiorstw, spada liczba podmiotów pozostałych. Znamienne jest to dla powiatu zamojskiego i województwa lubelskiego.

Do największych przedsiębiorstw obsługujących rolnictwo regionu należą: Zamojskie Zakłady Zbożowe, Wytwórnia Pasz Animex, Chłódnia Mors w Zamościu, Zakłady Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Krasnymstawie, Zakłady Przemysłu Tłuszczowego w Bodaczowie.

Dużą grupę stanowią zakłady remontowo-budowlane, transportowe i meblarskie: Zakład Produkcji Mebli Jobon w Zwierzyńcu, ATM Meble Repeccy w Skokówce, firma Europarquet w Hutkach, fabryka mebli Black Red White w Zamościu, Stolarz w Kalinowicach, Zakład Tartaczny W. Kleniewski w Bondyrzu, Zakład Budowlano-Drogowy Zawar w Sitańcu i inne.

Ważną rolę gospodarczą pełni Linia Hutnicza Szerokotorowa Sp. z o.o. Zamość z bazą Bortatycze oraz Terminal Przetadunkowy Brody Małe (gmina Szczepczeszyn). LHS jest ważną dla regionu i kraju spółką przewoźową. Przewozi rocznie ponad 10 mln ton towarów.

Zasoby naturalne

Występujące w powiecie zasoby to: kamienie budowlane, kruszywa (piaski), gliny, torfy. Udokumentowane zasoby geologiczne kamienia budowlanego (opoki) występują w rejonie Bliżowa (gmina Adamów). Wielkość zasobów tego kamienia oszacowano na 1 mln ton. Żyło aktualnie nie jest eksploatowane. W Szczeczeszynie udokumentowane jest jedno żyło gliny do produkcji cegły, a w Majdanie Wielkim żyło torfu.

Najwięcej jest udokumentowanych żył piasku (8) o łącznych zasobach 887 tys. ton. Aktualnie prowadzona jest eksploatacja w sześciu żyłach, a roczne wydobycie wynosi około 70 tys. ton. Najwięcej kruszywa uzyskuje się ze żył w Ruskich Piaskach (gmina Nielisz). Zasoby żył kruszywa w powiecie określono na wielkość 3,88 mln ton (w tym ww. udokumentowane). Wielkość zasobów oraz wydobycie kopalin w powiecie w obecnym czasie nie umożliwia ani nie hamuje rozwoju gospodarczego. Inwestorzy zaopatrują się w piasek i inne surowce tam, gdzie jest jakość surowca odpowiednia dla danej inwestycji, cena, łatwość transportu itp. W rejonie Józefowa (pow. biłgorajski) są duże zasoby piasku o bardzo dobrej jakości, wykorzystywanego do celów budowlanych, surowiec ten jest przywożony bez ograniczeń. Podobna sytuacja jest z innymi kopalinami.

Duże nadzieje stwarzają poszukiwania gazu łupkowego, pokłady takie są zlokalizowane w obrębie powiatu, jednak obawy zagrożenia dla środowiska oraz dotychczasowy postęp poszukiwań wyznaczają odległe perspektywy.

Szanse i kierunki rozwoju

Rozwój gospodarczy regionu jest w dużej mierze uzależniony od warunków makroekonomicznych, ale także od zachęty, popularyzacji, wsparcia jednostek samorządowych, banków,

fundacji, a przede wszystkim od aktywności poszczególnych przedsiębiorców. Nie należy oczekiwać lokalizacji i budowy dużych fabryk czy firm w naszym typowo rolniczym powiecie, z wysokimi rygorami i wskaźnikami ekologicznymi. Szansą jest systematyczny rozwój firm średnich i małych. Starostwo Powiatowe podejmuje działania w celu tworzenia warunków do rozwoju społeczno-gospodarczego, poprawy jakości życia mieszkańców, poprzez wspieranie przedsiębiorczości, rolnictwa i obszarów wiejskich oraz turystyki.

Powiat zamojski to obszar rolniczy, działania zatem powinny być ukierunkowane na poprawę konkurencyjności i wzrost dochodów gospodarstw rolnych. W tym celu powinny być wykorzystywane osiągnięcia nowoczesnej technologii produkcji i zorganizowany system obrotu produktami rolnymi. Powiat wspólnie z samorządami gminnymi będzie zabiegał o lokalizację nowoczesnego rynku hurtowego (targowiska) w gminie Zamość lub Szczeczeszyn. Produkcja rolna powinna być odpowiednio ukierunkowana i wyspecjalizowana. Należy intensywnie rozwijać system doradztwa rolniczego. Lubelski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Końskowoli ZDR w Sitnie prowadzi szkolenia i inne formy upowszechniania wiedzy, dotyczące rozwoju wsi, poprzez podnoszenie konkurencyjności rynkowej gospodarki rolnej. Od wielu lat jest organizatorem Wystaw Zwierząt Hodowlanych, Maszyn i Urządzeń Rolniczych w Sitnie, które są jednymi z największych popularnych imprez masowych w województwie.

Działania powinny być ukierunkowane na podnoszenie wiedzy i świadomości wśród rolników w zakresie efektywnej gospodarki rolnej.

Bardzo ważną kwestią jest umiejętność pozyskiwania i wykorzystywania przez rolników środków z Unii Euro-

Zakłady Tłuszczowe w Bodaczowie / Fat Processing Plant in Bodaczów

pejskiej, z pomocą służb doradczych ODR i biur prywatnych.

Dla rolników mających mniejsze gospodarstwa rolne alternatywą są gospodarstwa agroturystyczne i ekologiczne. Należy rozwijać system doradztwa i informacji w zakresie produkcji ekologicznej. Istotne jest także tworzenie grup producentów żywności ekologicznej, tworzenie rynków zbytu oraz rozwój przepływu i wymiany informacji. Jednakże decydującą rolę pełni tutaj państwo, programy wspierające, instytucje wdrażające i obsługujące (ARiMR, ARR, ANR).

Powiat zamojski będzie wspierać rozwój turystyki. Cel ten powinien być osiągnięty poprzez promocję, edukację i pomoc w zakładaniu gospodarstw agroturystycznych, opracowywanie i wdrażanie strategii i programów związanych z rozwojem turystyki, a także rozwój infrastruktury turystycznej i towarzyszącej, poprzez tworzenie szlaków turystycznych pieszych, rowerowych, konnych, organizowanie wypożyczalni rowerów, kajaków czy miejsc biwakowych itp.

Istotny jest rozwój infrastruktury noclegowej. Stworzenie systemu lokalnej informacji turystycznej z wykorzystaniem internetu. W miejscach atrakcyjnych turystycznie należy rozwijać i tworzyć punkty informacji turystycznej, które są odpowiednio zaopatrzone w materiały promocyjne i informacyjne.

Następnym obszarem zasługującym na szczególną uwagę jest przedsiębiorczość. Należy tworzyć warunki do rozwoju przedsiębiorczości poprzez aktywizację gospodarczą mieszkańców oraz tworzenie systemu pomocy dla firm istniejących (np. ulgi i preferencje podatkowe). Istotną umiejętnością jest racjonalne i maksymalne wykorzystanie środków UE. Powinny być prowadzone szkolenia w tym zakresie.

Podstawą w skutecznym planowaniu rozwoju przedsiębiorczości jest opracowywanie planów i programów operacyjnych (np. strategia rozwoju przedsiębiorczości) określających cele rozwojowe i konkretne działania, które należy przeprowadzić w przeciągu

najbliższych lat, aby wspierać całą gospodarkę na terenie powiatu.

Bardzo ważną rolę odgrywają organizacje pozarządowe, agencje rozwoju, firmy doradczo-szkoleniowe. Należy tu wymienić stowarzyszenie – Unię Szefów Firm Zamojszczyzny skupiającą 60 przedstawicieli różnych firm, spółek, przedsiębiorstw z regionu, z którymi współpracują Starostwo Powiatowe, miasto i gmina Zamość, gmina Krasnobród i inne. Unia wypełnia ważną rolę, organizując regularne spotkania biznesowe, szkolenia, konferencje – kreując kierunek rozwoju regionu.

Istotną kwestią jest umiejętność pozyskiwania inwestora. Oprócz tego zasadnicze znaczenie ma przygotowanie infrastrukturalne terenów pod inwestycje. Pomocne przy tym może być organizowanie targów, konferencji branżowych, spotkań i misji gospodarczych.

Zasadnicze znaczenie w kontekście gospodarczym ma rozwój infrastruktury technicznej, a w szczególności infrastruktury drogowej (766 km dróg powiatowych), komunikacyjnej, informatycznej oraz związanej z efektywną

gospodarką energetyczną i gospodarką wodno-ściekową.

Od kilku lat miasto Zamość, powiat zamojski i gmina Zamość wspólnie podejmują próby budowy pasa startowego i utworzenia lotniska lokalnego w Mokrem z uwagi na problemy proceduralne wywołane zastrzeżeniami Aeroklubu Zamojskiego prace zostały wstrzymane. W obszarze infrastruktury zawiera się także sfera gospodarki energetycznej. W czasach kiedy ceny energii są dość wysokie i należy realizować zasadę zrównoważonego rozwoju gospodarczego, konieczne jest wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii. Dlatego celem strategicznym dla powiatu powinno być: opracowanie koncepcji i realizacja przedsięwzięć w tym zakresie. Z dużym rozmachem postępują prace związane z budową sieci internetu szerokopasmowego w powiecie ze środków Urzędu Marszałkowskiego w Lublinie.

Rośnie zainteresowanie budową i instalacją odnawialnych źródeł energii. Obecnie trwają analizy i konsultacje z mieszkańcami powiatu oraz przedsiębiorcami i samorządami w zakresie potrzeb i możliwości inwestycji w systemy odnawialnych źródeł energii. Program powinien zawierać analizy dotyczące budowy biogazowni, ferm fotowoltaicznych, biologicznych oczyszczalni ścieków, wykorzystania energii wiatrowej czy zakładania urządzeń solarnych. Należy wspierać finansowo i merytorycznie mieszkańców i przedsiębiorców chcących instalować tego typu systemy. Dodatkowo należy wykorzystać pomoc unijną i kredyty na inwestycje w tym zakresie.

Ważną rolę pełnią tu urzędy gmin w organizowaniu i popularyzowaniu, rola powiatu polega na sprawnym zatwierdzaniu projektów i wydawaniu pozwoleń. Starostwo Powiatowe w 2013 r. wydało pozwolenie na budowę dużej farmy fotowoltaicznej i biogazowni.

Celem strategicznym jest rozbudowa i modernizacja infrastruktury wod-

no-kanalizacyjnej i sanitarnej. Cel ten zostanie zrealizowany poprzez budowę przydomowych oczyszczalni ścieków oraz rozbudowę istniejącej sieci kanalizacyjnej. Należy w tym zakresie ubiegać się o wsparcie ze środków UE oraz innych programów zewnętrznego finansowania.

Uwarunkowania finansowe

Powiat zamojski i jednostki podległe w ramach programowania finansowego 2007-2013 zrealizował projekty, głównie unijne, w zakresie infrastruktury technicznej i społecznej na łączną wartość 114,2 mln zł, przy udziale środków własnych w wysokości 23,7 mln zł. Także urzędy gmin powiatu realizowały projekty w tych latach na niespotykaną skalę (łącznie blisko 500 mln zł). Niektóre projekty prowadzone były wspólnie, zwłaszcza w zakresie drogownictwa.

Należy podkreślić też duże zaangażowanie finansowe firm i osób prywat-

nych, a zwłaszcza rolników, w tworzenie różnych przedsięwzięć i modernizację firm. Warto podać, że tylko ARiMR przekazała w 2013 roku blisko 24 mln zł dopłat, które zasiliły także inwestycje w gospodarstwach rolnych.

Przewiduje się, że w najbliższych latach województwo lubelskie, a w tym powiat zamojski, otrzyma pokaźną kwotę środków unijnych. Strategia rozwoju województwa lubelskiego na lata 2014-2020 zakłada łącznie doływ 43,6 mld zł. Można oczekiwać, że powiat zamojski otrzyma w różnych formach i dla różnych beneficjentów: publicznych i prywatnych, dla rolnictwa, przemysłu, turystyki itp., kwotę łączną rzędu 1,8 mld zł. Należy tylko zapewnić sprawne i pełne wykorzystanie możliwości w połączeniu ze środkami z innych źródeł.

Zamojskie Zakłady Zbożowe / Corn Processing Plant in Zamość

Zamojskie Zakłady Zbożowe / Corn Processing Plant in Zamość

Chłodnia Mors w Zamościu (fot. arch. zakładu) / Chłodnia Mors in Zamość

Profesjonal PW – chłodnia w Adamowie (fot. arch. zakładu) / Profesjonal PW – cold store in Adamów

PH Progress-Chem Jan Świć – siedziba w Zamościu / PH Progress-Chem Jan Świć based in Zamość

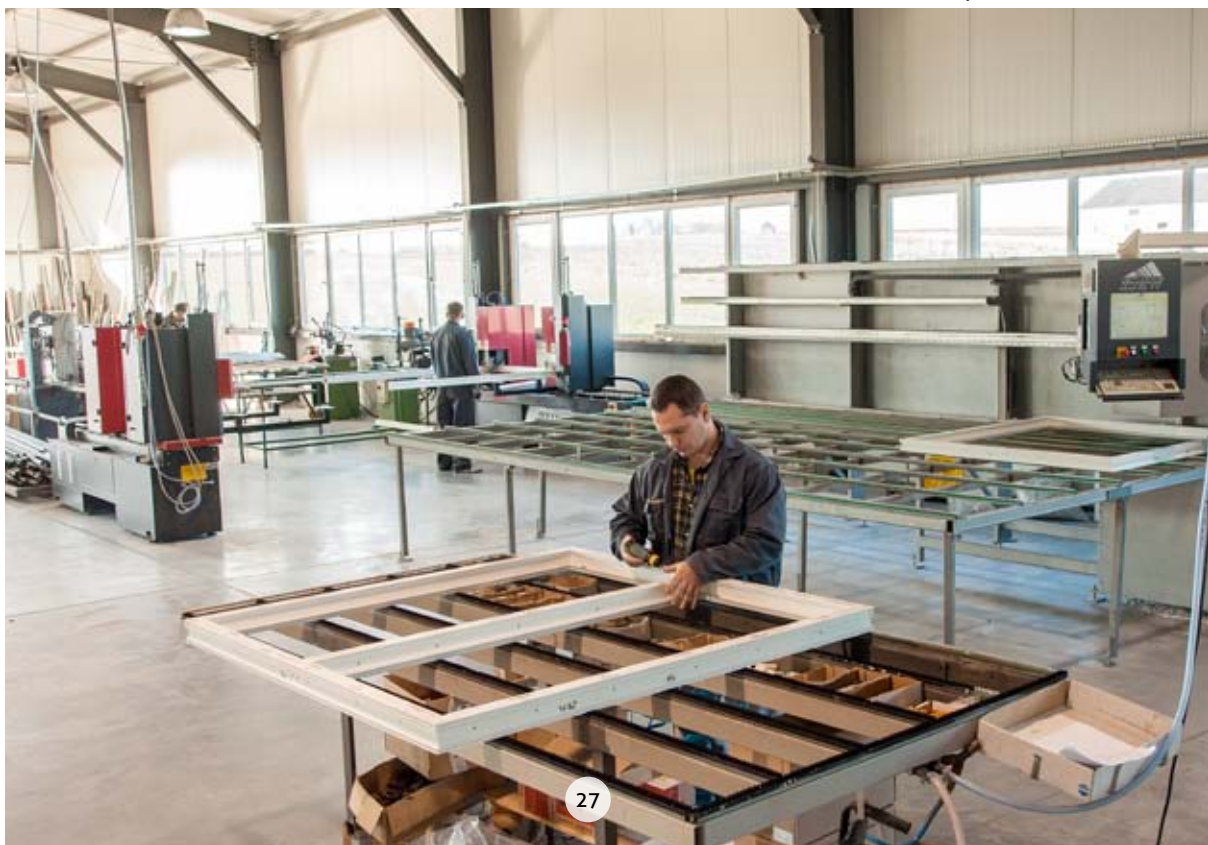
Progress-Chem – wystawa rolnicza w Sitnie / Progress-Chem – agricultural exhibition in Sitno

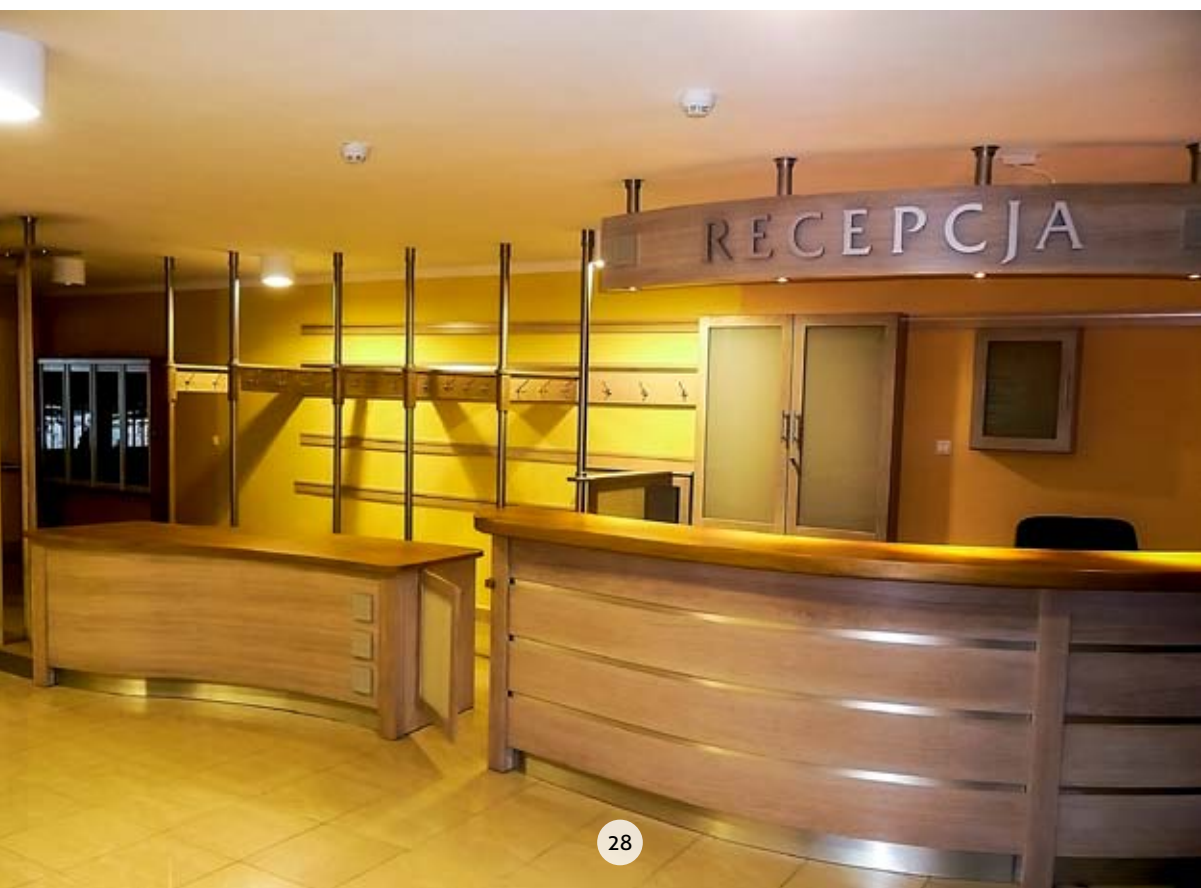
PW Stolarz w Kalinowicach / PW Stolarz in Kalinowice

PW Stolarz – zakład w Wierzbju / PW Stolarz – plant in Wierzbie

Drewkol Zakład Stolarski w Łabuńkach (fot. arch. firmy) / Drewkol Carpenter's Shop in Łabuńki

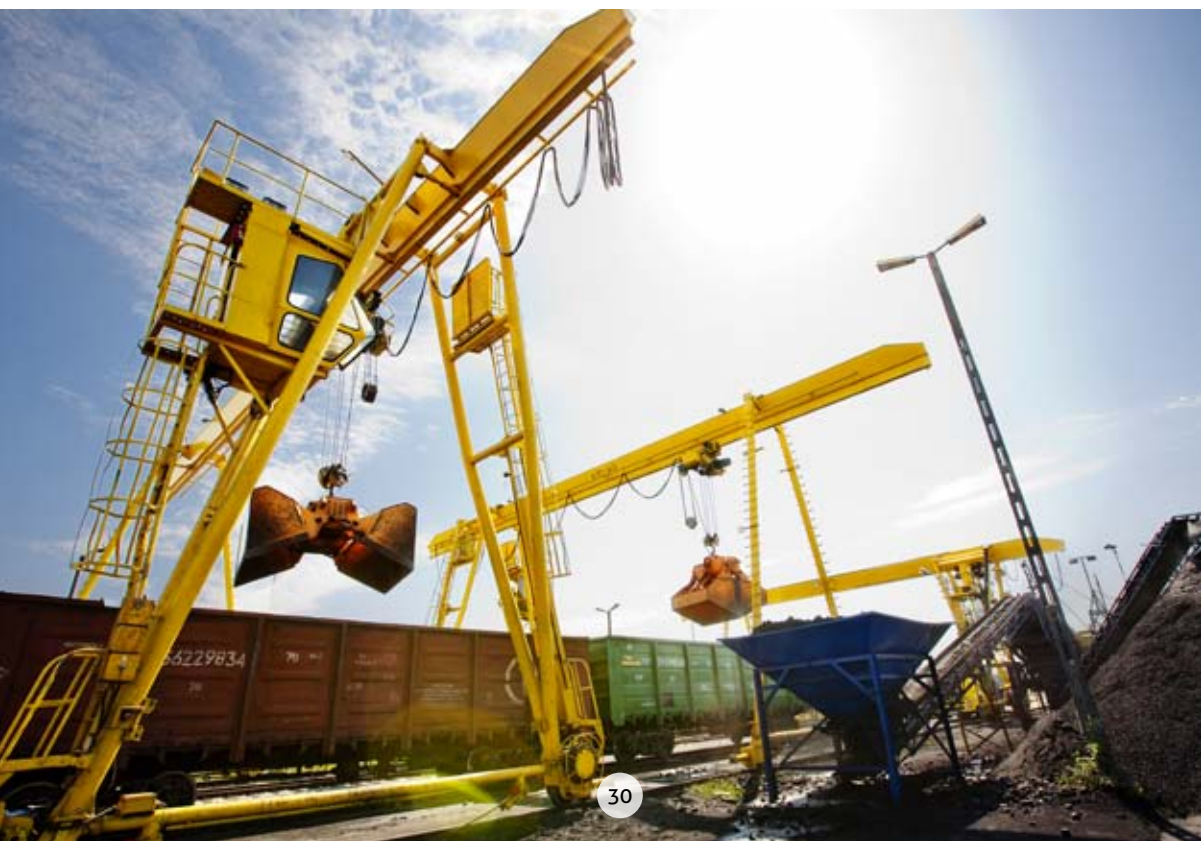
Trimex w Brodach Małych / Trimex in Brody Mate

Linia Hutnicza Szerokotorowa Zamość Bortatycze (zdjęcie ze zbiorów LHS)
Broad Gauge Metallurgy Line Zamość Bortatycze

Terminal Przetadunkowy w Brodach Małych (zdjęcie ze zbiorów LHS) / Handling Terminal in Brody Małe

Ośrodek Edukacyjno-Muzealny RPN / The Educational and Museum Centre of the RNP

Siedziba Roztoczańskiego Parku Narodowego / Seat of the Roztoczański National Park

Ośrodek Szkoleniowo-Wystawienniczy w Sitnie / Training and Exhibition Centre in Sitno

Wystawa sprzętu rolniczego w Sitnie / Exhibition of agricultural equipment in Sitno

Nadleśnictwo Zwierzyniec (fot. arch. nadleśnictwa) / Zwierzyniec Forest Division

Wnętrze browaru w Zwierzyńcu (fot. arch. zakładu) / Interior of brewery in Zwierzyniec

Pęta – Browary Lubelskie – browar w Zwierzyńcu / Pęta – Browary Lubelskie – brewery in Zwierzyniec

Małopolska Hodowla Roślin HPB – oddział w Zamościu / Małopolska Plant Breeding HPB – branch in Zamość
Reintrodukcja zajęcy przez Polski Związek Łowiecki w Zamościu (fot. arch. związku)
Reintroduction of hares by Polish Hunting Association in Zamość

Gospodarstwo Mleczarskie pp. Sucharów z Chomęcisk Małych / The Suchars' Dairy Plant in Chomęciska Małe

Gospodarstwo Mleczarskie pp. Duszników z Wierzbry / The Duszniks' Dairy Plant in Wierzba

Zajazd Gajówka w Wywłoczce (fot. arch. firmy) / The Gajówka inn in Wywłoczka

Zajazd Zacisze w Zwierzyńcu (fot. arch. firmy) / The Zacisze inn in Zwierzyniec

Karczma Młyn w Zwierzyńcu / The Młyn inn in Zwierzyniec

Zagroda w Guciowie / The Homestead in Guciów

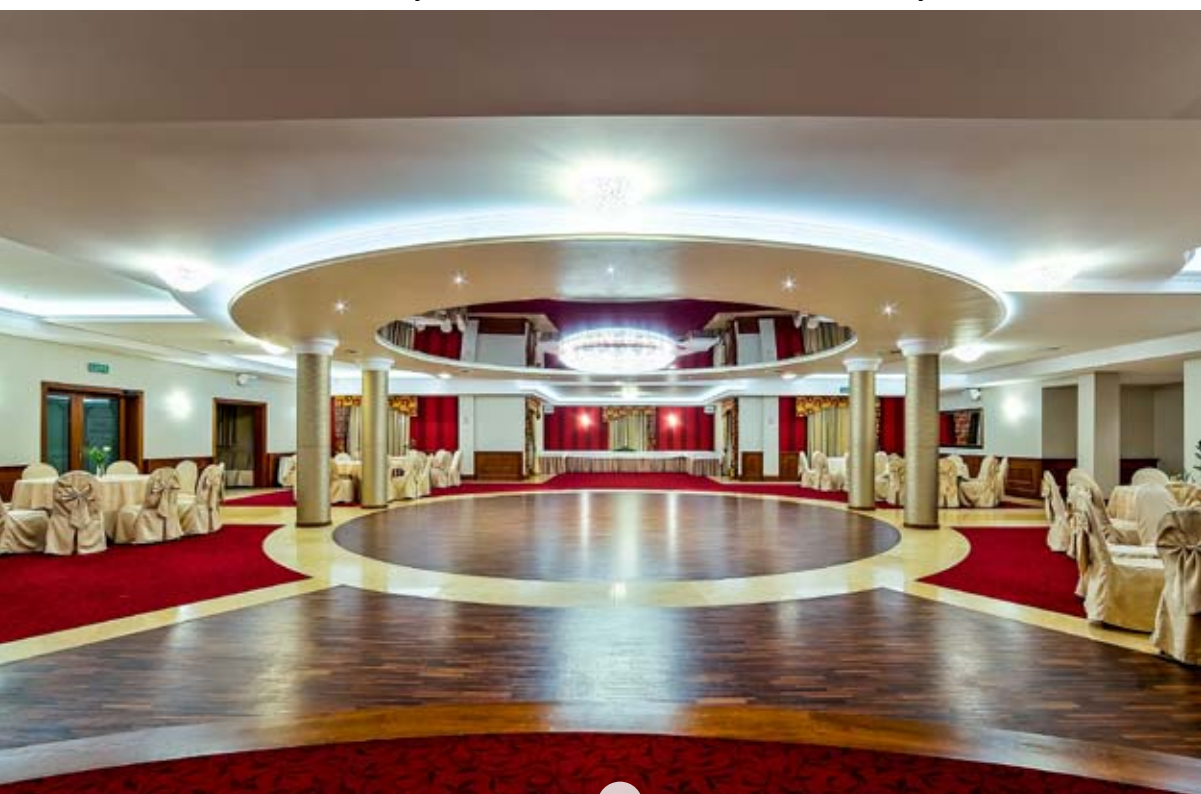
Hotel Perła Roztocza w Szczepieszynie (fot. arch. firmy) / The Pearl Roztocza hotel in Szczepieszyn

Hotel Artis w Sitańcu (fot. arch. hotelu) / The Artis hotel in Sitaniec

Sala Kryształowa w Hotelu Artis (fot. arch. hotelu) / Crystal hall in the Artis hotel

Zajazd Namystówiak w Starym Zamościu / The Namystówiak inn in Stary Zamość

Gościniec Magnat w Kalinowicach / The Magnat roadside inn in Kalinowice

Hotel Wojto w Kalinowicach / The Wojto hotel in Kalinowice

Karczma Zacisze w Krasnobrodzie (fot. arch. firmy) / The Zacisze inn in Krasnobród

Zamojskie Rancho Debry w Lipinie Nowej (fot. arch. firmy) / The Zamojskie Rancho Debry in Lipina Nowa
Stadnina Tarka w Wólce Wieprzeckiej / The Tarka stud farm in Wólka Wiprzecka

Motel Klemens w Szczepieszynie (fot. arch. firmy) / The Klemens motel in Szczepieszynie

Ośrodek Wypoczynkowy Przystanek Kawęczynek / The Przystanek Kawęczynek Leisure Centre

Ośrodek Szkoleniowo-Wypoczynkowy Czar Roztocza w Zwierzyńcu (fot. arch. firmy)
Czar Roztocza Training and Leisure Centre in Zwierzyniec

Ośrodek Wypoczynkowy Anna w Zwierzyńcu / Anna Leisure Centre in Zwierzyniec

Ośrodek Wypoczynkowy Natura w Krasnobrodzie / Natura Leisure Centre in Krasnobród

Ośrodek Wypoczynkowy Marta w Krasnobrodzie / Marta Leisure Centre in Krasnobród

Ośrodek Szkoleniowo Wypoczynkowy Hubal-Turist w Krasnobrodzie
Hubal-Turist Training and Leisure Centre in Krasnobród

Ośrodek Wczasowy Jolanta w Krasnobrodzie / Jolanta Holiday Centre in Krasnobród

Dom Pomocy Społecznej w Krasnobrodzie / Nursing Home in Krasnobród

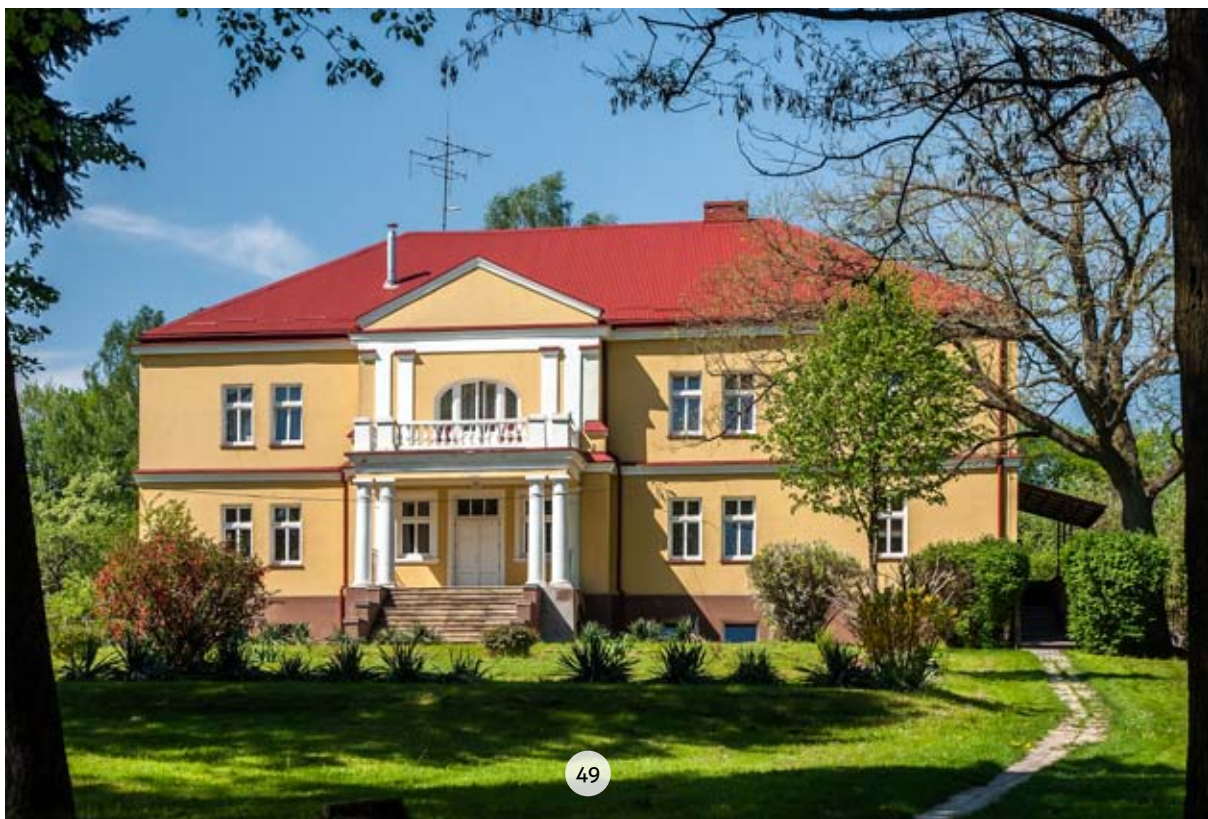
Wielofunkcyjna Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza w Łabuniach
Multifunctional Educational and Guardianship Centre in Łabunie

Dom Pomocy Społecznej w Ruskich Piaskach / Nursing Home in Ruskie Piaski

Dom Dziecka w Zwierzyńcu / Children's home in Zwierzyniec

Sanatorium w Krasnobrodzie – dawny pałac Fudakowskich
Sanatorium in Krasnobród – former palace of the Fudakowskis

Nowy budynek sanatorium w Krasnobrodzie / New sanatorium in Krasnobród

Dom Pomocy Społecznej w Majdanie Wielkim / Nursing Home in Majdan Wielki

Dom Pomocy Społecznej w Szczepreszynie / Nursing Home in Szczepreszyn

Bogactwo przyrodnicze powiatu zamojskiego

Rozwój gospodarczy zapewniając postęp, może wywoływać również negatywne skutki dla społeczeństwa. Są nimi niszczenie środowiska i związane z tym choroby cywilizacyjne. Dlatego w dziedzinie ekonomii powstała idea ekorozwoju, nazywana rozwojem zrównoważonym. Ekorozwój to rozwój gospodarczy nienaruszający w sposób nieodwracalny środowiska, w którym żyje człowiek. Przestrzeganie zasad zrównoważonego rozwoju pozwoli na zaspokajanie potrzeb współczesnego społeczeństwa, nie pozbawiając tych możliwości przyszłych pokoleń. Ponieważ naturalne zasoby kurczą się, gospodarka powinna opierać się na wykorzystywaniu energii odnawialnej – wiatrowej, słonecznej, wodnej i energii z biomasy.

Duże znaczenie dla ochrony środowiska ma kompleksowe wykorzystanie odpadów i surowców wtórnych. Dla utrzymania postępu ekonomicznego ważna jest równowaga między gospodarką a ekosystemami, by zapewnić społeczeństwu zdrowe powietrze, zdrową wodę i bezpieczną dla zdrowia żywność. Powiat zamojski, mający charakter rolniczy, bez przemysłu ciężkiego i chemicznego, odznacza się niskim wskaźnikiem zanieczyszczonego powietrza. Pomiarzy prowadzone są w trzech stacjach: w Białym Słupie, w Krasnobrodzie i Szczebrzeszynie. Na podstawie monitoringu rzek Wieprz, Por i Łabuńka przyznano mu III klasę stanu ekologicznego. Wyniki zawartości metali

Stacja pomiarowa w Białym Stupie (fot. arch. RPN) / Measuring unit in Biały Stup

w glebach monitorowane przez Stację Chemiczno-Rolniczą w Lublinie wykazały kilkunastokrotnie i kilkakrotnie niższe ich stężenia w porównaniu do wartości dopuszczalnych dla gleb gruntów zurbanizowanych. Produkuje się tu zdrową żywność, powstają gospodarstwa ekologiczne.

Corocznie zwiększa się areal upraw warzyw i owoców (truskawki, maliny, kalafior i brokuły), skupowanych przez chłódnie w Zamościu i Adamowie. Zagłębiem pomidorowym jest gmina Łabunie – uprawą pomidora zajmuje się tu 60 gospodarstw. Na słabszych glebach piaszczystych uprawia się tytoń. Przoduje w tym gmina Nielisz, gdzie tytoń rośnie na około 1000 ha. Gminy Szczeczeszyn i Radecznicza słyną z uprawy fasoli tyczkowej „Piękny Jaś”. Mozaika fasolowych pól położonych na terenie Szczeczeszyńskiego Parku Krajobrazowego dodaje mu uroku. Z kwiatów fasoli pszczoły wytwarzają miód fasolowy – o wyjątkowym aromacie i lekko kwaskowatym smaku, znany nie tylko na Roztoczu.

Walory klimatyczne i krajobrazowe, zbiorniki wodne w Krasnobrodzie, Zwierzynicy i Nieliszu oraz zabytki kultury materialnej sprzyjają rozwojowi turystyki.

Na terenie powiatu obszary leśne zajmują powierzchnię 42,4 tys ha. Najciekawsze zespoły leśne oraz stanowiska rzadkiej roślinności objęto ochroną w Roztoczańskim Parku Narodowym. Dla zachowania wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz krajobrazowych utworzono też parki krajobrazowe – Krasnobrodzki, Szczeczeszyński i Skierbieszowski. Służą nie tylko turystyce, ale też i edukacji.

Obszary wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną rezerwatową. Są to najczęściej ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze. Na terenie powiatu zamojskiego jest dziesięć rezerwatów: leśne – Święty Roch, Debry i Księżostany, stepowe – Rogów, Łabunie i Broczówka, torfowiskowy – Wieprzec oraz faunistyczne – Hubale, Popówka i Wygon Grabowiecki. Ochroną objęto również cenne elementy przyrody ożywionej i nieożywionej, do których należą: pomniki przyrody, użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne i zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. Obszar występowania rzadkich gatunków ptaków i ich siedlisk objęto ochroną programem Natura 2000.

Bażant na przydomowym ogrodzeniu / Pheasant on a fence

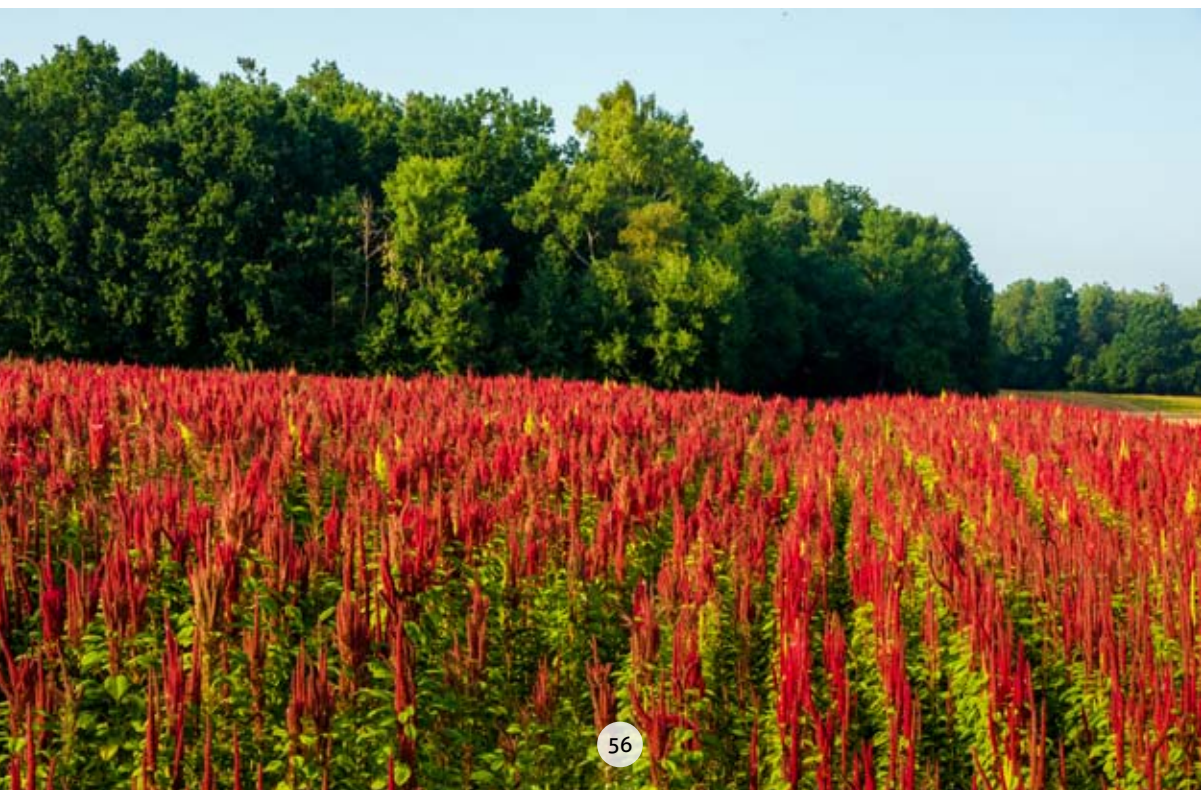
Ekologiczny sad / Ecological orchard

Plantacja tytoniu w Nieliszu / Tobacco plantation in Nielisz

Pole amarantusa – okolice Nielisza / Amaranth field near Nielisz

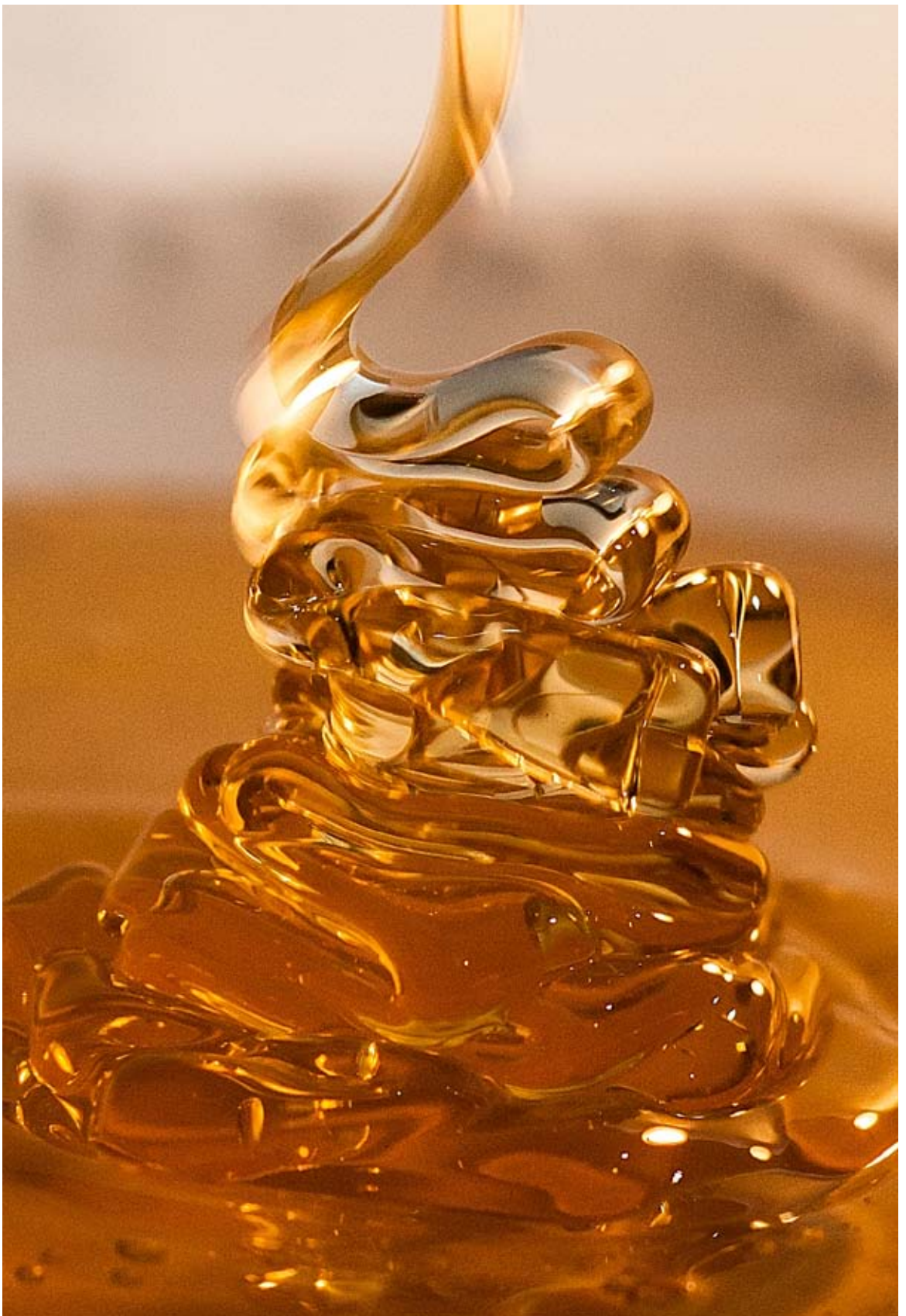
Zając szarak w wiosennym zbożu / Brown hare in spring corn

Pasieka Ulik na plantacji fasoli (fot. arch. Ulik) / Ulik apiary on a bean field

Nowoczesna szklarnia M. i R. Hubalów z Łabuń / Modern greenhouse of the Hubals in Łabunie

Miód fasolowy / Bean honey

Roztoczański Park Narodowy

W 1974 r. na obszarze 4801 ha utworzono Roztoczański Park Narodowy. Powstał na terenie Lasów Państwowych Nadleśnictw Kosobudy i Zwierzyniec.

Obecnie jego powierzchnia wynosi 8483 ha. Lasy zajmują 95,5% powierzchni parku, ochroną ścisłą objęto 1029 ha. Malownicze wzgórza porośnięte lasami przecinają tu piaszczyste doliny rzeki Wieprz i strumienia Świerszcz. W parku utworzono pięć obszarów ścisłej ochrony. Jednym z nich jest Bukowa Góra z pięknym borem jodłowym i buczyną karpacką.

Bogatą florę parku tworzy 700 gatunków roślin naczyniowych, w tym 50 chronionych, a 65 uznawanych za rzadkie. Na uwagę zasługują obuwik pospolity, podkolan biały, kruszczyk, orlik pospolity, śnieżyczka przebiśnieg, pierwiosnka lekarska. Gatunkami chronionymi są także zimnoziół północny – relikw polodowco-

wy, czosnek niedźwiedzi oraz owadożerne rosiczki.

Spośród zwierząt można spotkać tu sarny, jelenie i dziki, okresowo też łosie, daniela i rysie. W granicach RPN odnotowano ponad 200 gatunków ptaków. Gnieźdzą się tu: bocian czarny, bielik, orlik krzykliwy, trzmiełojad, jarząbek, sóweczka, muchówki i kilka gatunków dzięciołów. Stawy Echo w Zwierzyńcu – położone w malowniczej dolinie Wieprza są ostoją ptaków wodnych. W dzikich ostępach parku żyje wilk i ryś. Inni drapieżcy to lis, jenot, wydra i kuna.

Chlubą parku są koniki polskie – potomkowie dawnych tarpanów. W ostatnich latach nad brzegami Wieprza i Świerszcza żyje coraz więcej bobrów. Spośród matych ssaków w parku występuje 16 gatunków nietoperzy. W Roztoczańskim Parku Narodowym występuje 12 gatunków płazów i 7 gatunków gadów.

Roztoczański Park Narodowy z lotu ptaka / Bird's eye view of the Roztoczański National Park

Przebiśniegi w RPN / Snowdrops in the RNP

Obuwik pospolity / Lady's-slipper orchid

Dywan czosnku niedźwiedziego / Bear's garlic

Koniki polskie przy stawach Echo / Polish horses next to Echo ponds

Wilk / Wolf

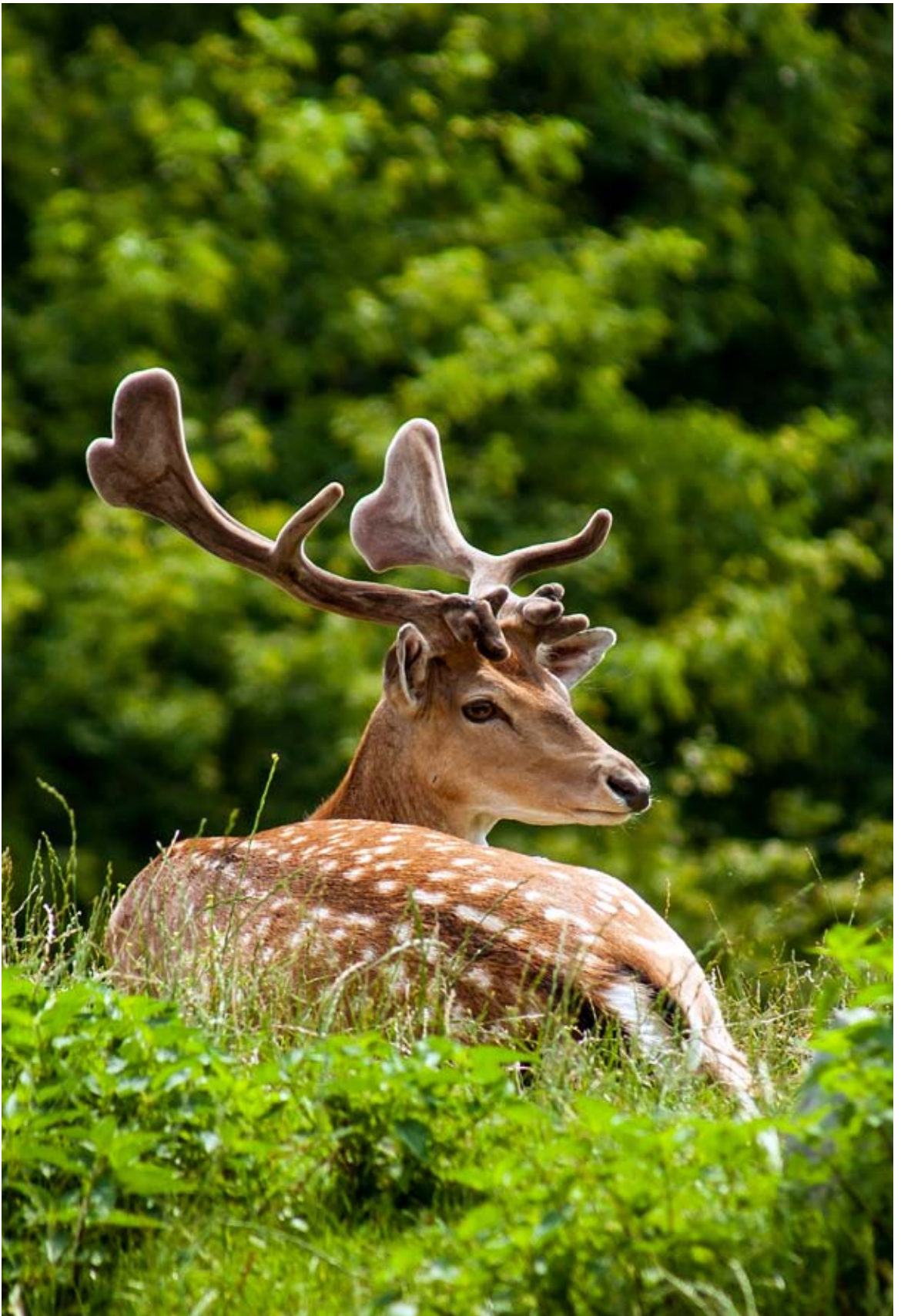

Zaskroniec / Grass snake

Para bocianów czarnych / Pair of black storks

Daniel / Fallow deer

Łoś / Elk

Niedźwiedź z ekspozycji Ośrodka Edukacyjno-Muzealnego RPN / Bear from an exhibition in the RNP

Krasnobrodzki Park Krajobrazowy

Dla zachowania naturalnego krajobrazu wzgórz ostańcowych Rostocza Środkowego oraz bogactwa fauny i flory utworzono w 1988 roku Krasnobrodzki Park Krajobrazowy. Powierzchnia jego wynosi 9390 ha, z czego 60% zajmują lasy. Lasy iglaste otaczające Krasnobród wytworzyły specyficzny mikroklimat, sprzyjający leczeniu chorób układu oddechowego. Tradycje uzdrowiskowe Krasnobrodu sięgają XIX wieku. W 2002 roku rząd RP nadał miastu status uzdrowiska.

W Krasnobrodzkim Parku Krajobrazowym występuje wiele rzadkich i chronionych roślin. Oprócz widłaków zobaczyć można rosiczkę okrągłolistną, storczyki i wawrzynek wilczetyko oraz grążel żółty i grzybień biały. Park jest miejscem gniazdowania bociana

czarnego, orlika krzykliwego i pliszki górskiej. Spośród ssaków najczęściej spotyka się sarny, jelenie i dziki. Na terenach podmokłych i bagiennych można zobaczyć też bobry i zaskrońce.

W Krasnobrodzkim Parku Krajobrazowym utworzono dwa rezerваты leśne, chroniące fragmenty borów jodłowych i mieszanych – Święty Roch i Zarośle. W Krasnobrodzie na rzece Wieprz powstało kąpielisko, przyciągające co roku tysiące turystów.

Najciekawsze zabytki kultury materialnej na terenie parku to: zespół dworski Fudakowskich (obecnie sanatorium), barokowy zespół klasztorny, Kaplica na Wodzie i kaplica św. Rocha oraz galeria współczesnego malarstwa Marka Rzeźniaka i galeria sztuki ludowej Mieczysława Portki.

Pole gryki / Field of buckwheat

Widok na zalew i Krasnobród / View of the water reservoir and Krasnobród

Uroczysko Belfont / Belfont enchanted spot

Zespół klasztorny w Krasnobrodzie / Monastery complex in Krasnobród

Kaplica na Wodzie / Chapel on water

Kąpielisko w Krasnobrodzie / Bathing beach in Krasnobród

Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy

W Szczebrzeszyńskim Parku Krajobrazowym (20 209 ha) chronione są występujące licznie wąwozy lessowe. Gęsta ich sieć między Szczebrzeszynem a Wywłózką należy do najpiękniejszych w Polsce. Wąwozy o stromych zboczach dochodzą do kilkunastu metrów głębokości. Jary i wzniesienia porasta buczyna karpacka. Wiosną pokrywają się łąkami żywca gruczolowego. Ściany wąwozów zdobią liście paprotki zwyczajnej. Lasy zajmują 28% powierzchni parku. Najcenniejszym kompleksem jest las Cetnar. W cieniistych miejscach rosną parzydło leśne i długosz królewski – będące pod ochroną. W parku występuje wiele gatunków rzadkich roślin: podkolan biały, szatwia lepka, rosiczki, dzwonek sybe-

ryjski, miodunka ćma i storczyki łąkowe. Skupiska zawilca wielkokwiatowego można zobaczyć na południowych stokach wzniesień. Torfowiska miejscami porastają żurawina błotna i wetnianka.

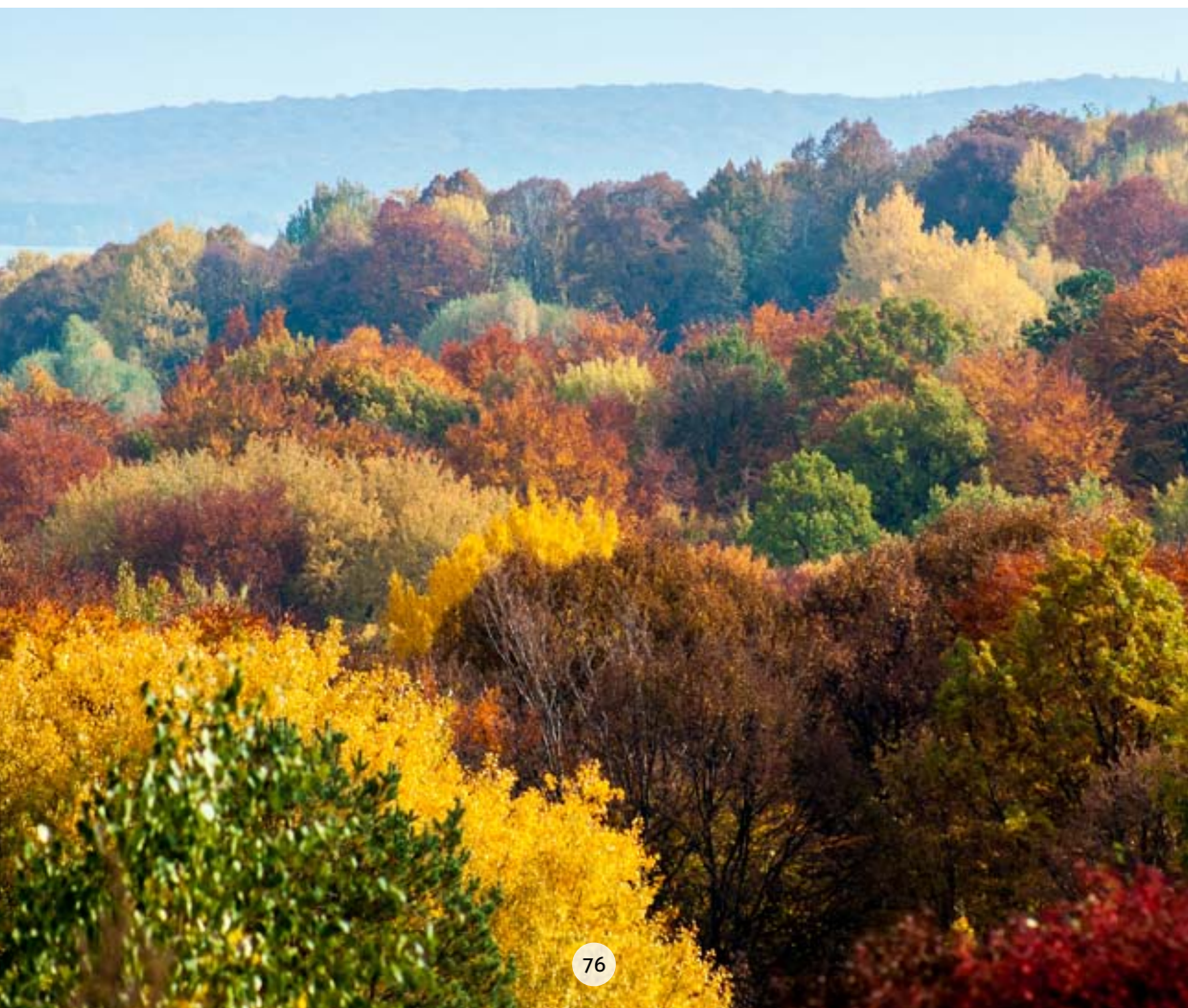
Na obszarze parku gnieździ się wiele gatunków ptaków, m.in. dzięcioł czarny, gołąb siniak, puszczyk, krogulec, kruk, dudek, rycyk i orlik krzykliwy.

Do najciekawszych zabytków leżących na terenie parku należą: barokowy klasztor i park podworski w Radecznicy, neogotycki kościół w Mokremlipiu oraz kościoły – św. Mikołaja i św. Katarzyny, cerkiew i synagoga w Szczebrzeszynie. Krajobrazowi parku dodają uroku stare, tradycyjne chaty konstrukcji zrębowej z bielonymi ścianami.

Pejzaż z okolic Topólczy / View of Topólcza

Las Cetnar / The Cetnar forest

Urokliwe dziesiątki z Sąsiadki / Stacked sheaves in Sąsiadka

Zawilce wielkokwiatowe / Wood anemones

Pomnikowy wiąz z Topólczy
Monumental elm tree in Topólcza

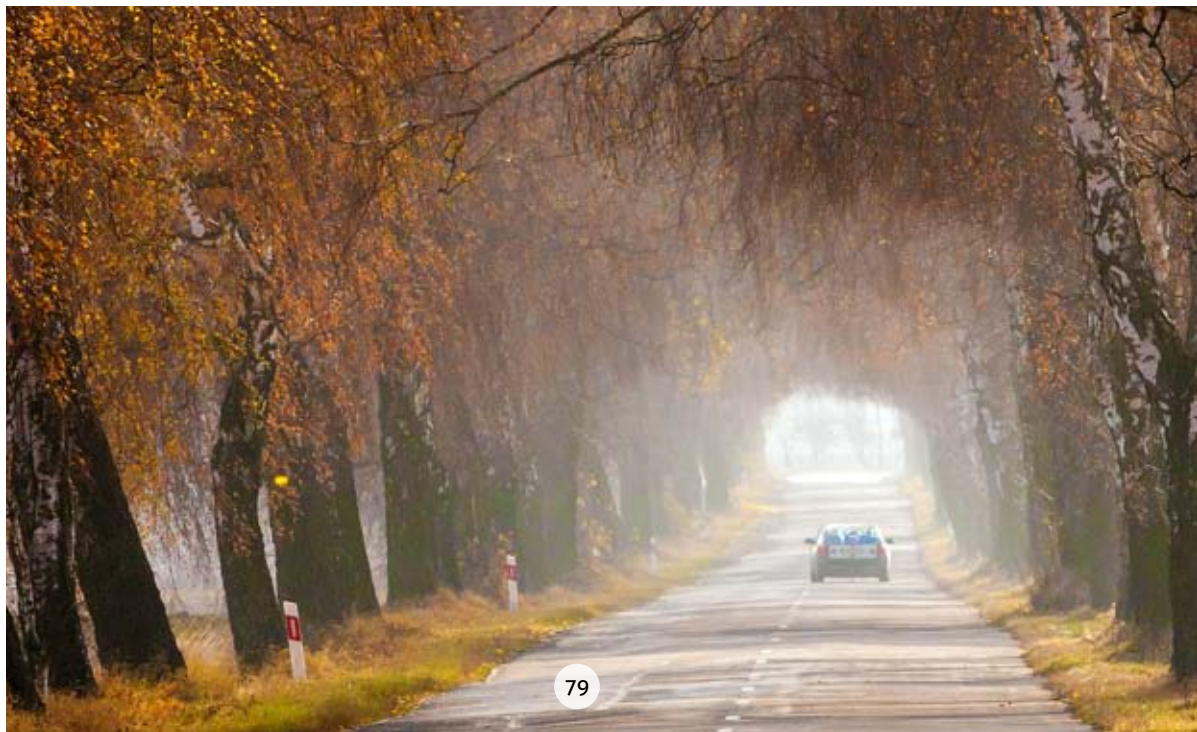
Puszczyk / Tawny owl

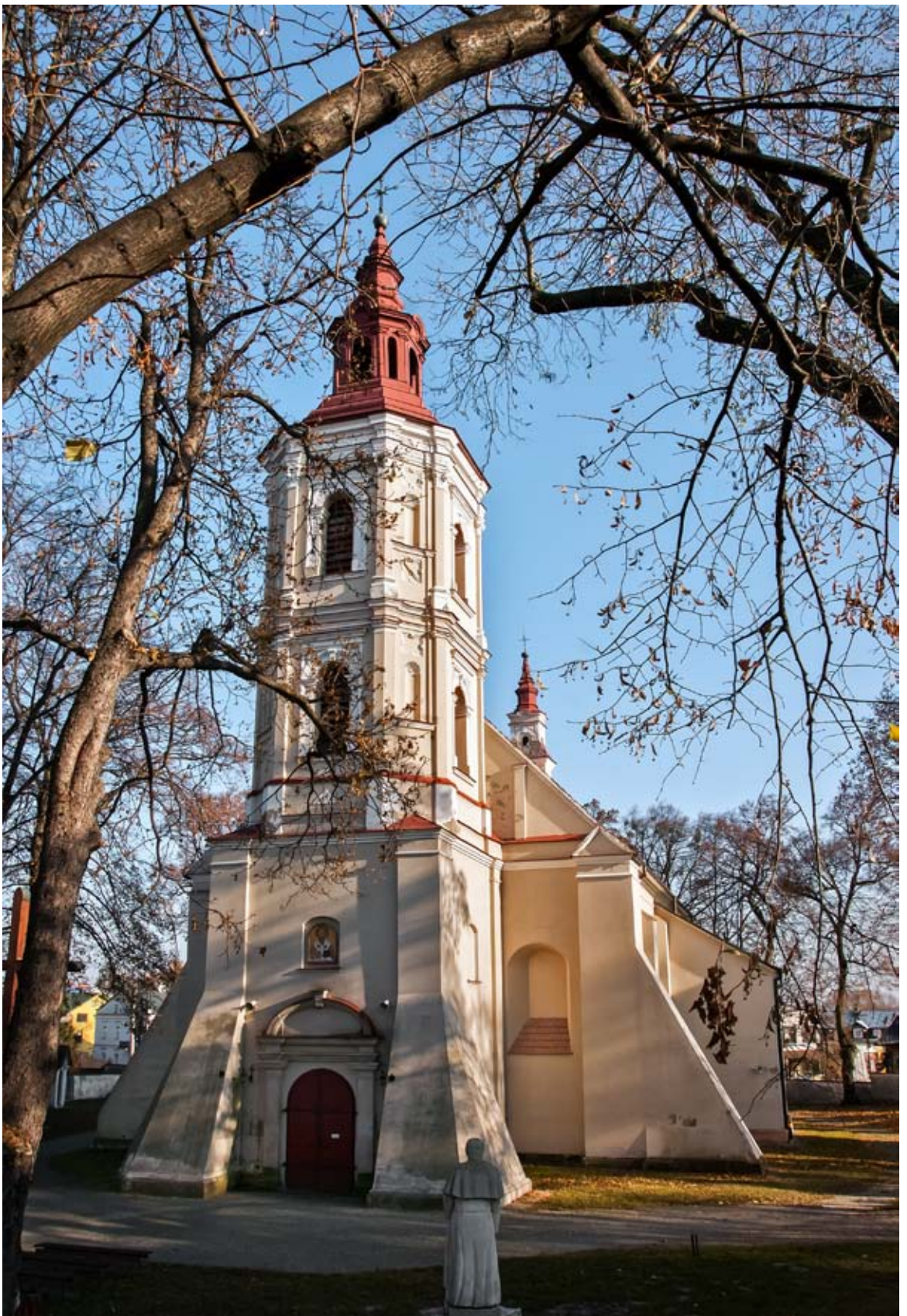

Owoce tarniny / Blackthorn fruit

Aleja brzoź przy drodze do Sułowa / Road to Sułów lined with birches

Kościół pw. św. Mikołaja w Szczepleszynie / St. Nicholas' church in Szczepleszyn

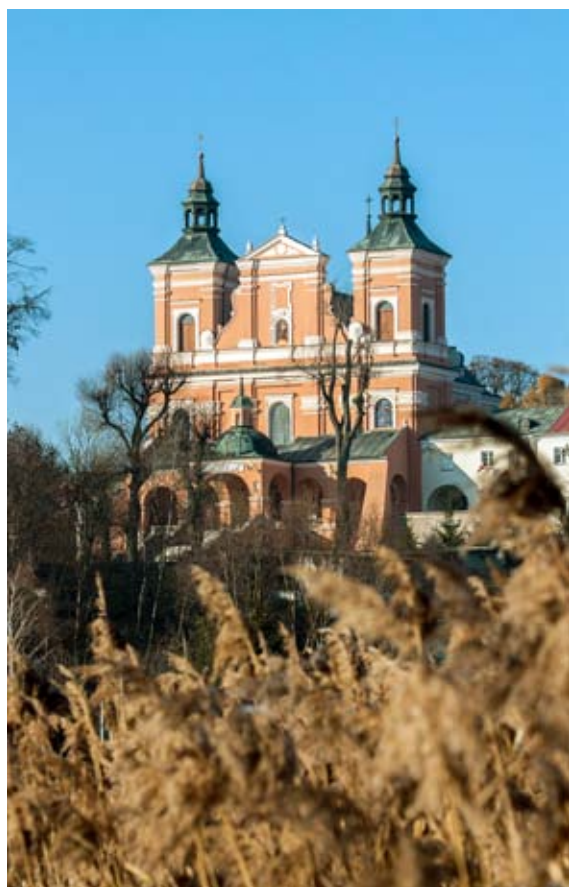

Dawna synagoga w Szczepieszynie / Former synagogue in Szczepieszyn

Kościół w Mokremlipiu / Church in Mokrelepie

Kościół w Radeczniczy / Church in Radacznica

Skierbieszowski Park Krajobrazowy

W północnej części powiatu, na obszarze Działów Grabowieckich utworzono Skierbieszowski Park Krajobrazowy (35 488 ha). Działy Grabowieckie są najwyższą częścią Wyżyny Lubelskiej. Niepowtarzalny pejzaż tworzy tu urozmaicona rzeźba terenu z mozaiką pól i lasów poprzecinanych dolinami. Lasy zajmują 20% powierzchni parku. W lasach grądowych dominują dąb i buk. W runie leśnym spotkać można gatunki górskie, takie jak: buławnik wielkokwiatowy, podkolan biały, paprotnik górski i widłak wroniec.

Na słonecznych zboczach o podłożu wapiennym występuje chroniona roślinność ciepłolubna i stepowa. Są to: obuwik pospolity, miłek wiosenny, wężymord stepowy, ostrożeń pan-

noński i aster gawędka. Trzy umieszczone są w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin – wisienka kartowata, róża francuska i kosaciec bezlistny.

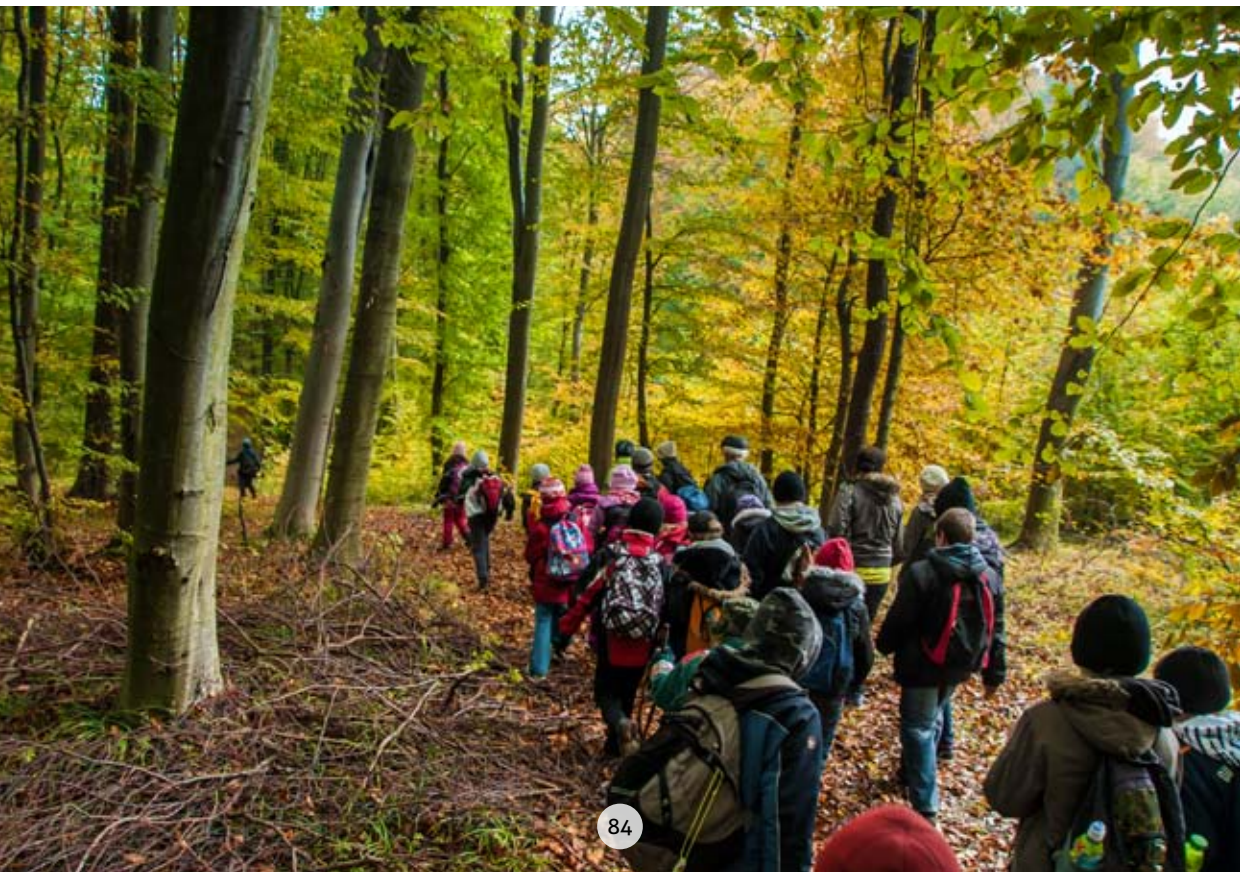
Na terenie parku utworzono kilka rezerwatów przyrody: stepowe – Broczówka i Rogów, faunistyczny – Wygon Grabowiecki i leśno-krajobrazowy – Głęboka Dolina.

Rzadko występujące gatunki ptaków Skierbieszowskiego Parku Krajobrazowego to: myszotów, płomykówka, błotniak stawowy, dzięcioły, perkozy, łabędź niemy. Wiele skarp lessowych jest siedliskiem jaskółki brzegówki.

W granicach parku znajduje się wiele zabytków architektury, m.in. kościół i grodzisko w Skierbieszowie oraz zespół dworski w Łaziskach.

Rajd pieszy w okolicach Łaziska / Hike near Łaziska

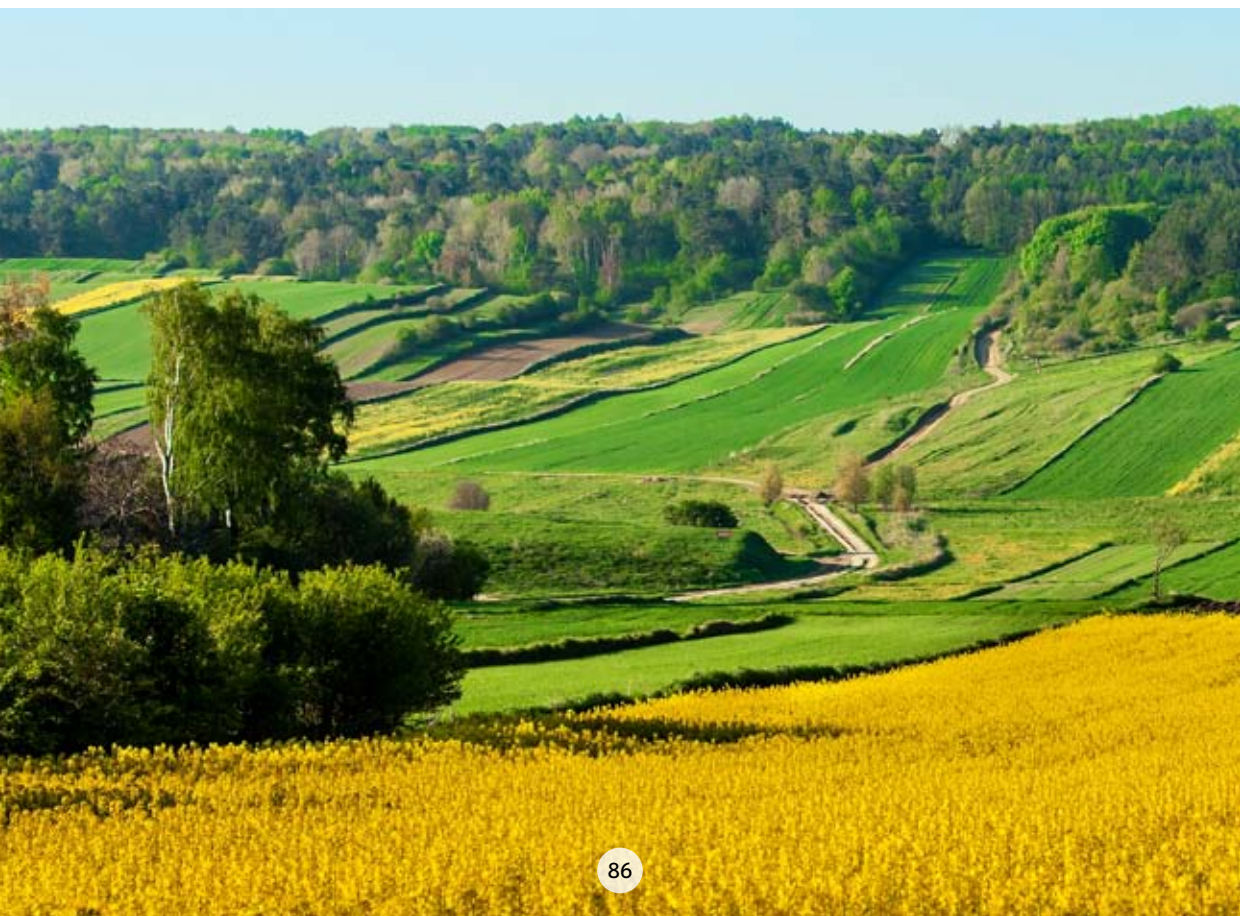

Borowiki / Boletus mushrooms

Łabędź z młodymi / Swan with its young

Wygon Grabowiecki / Wygon Grabowiecki

Owocująca trzmielina / Spindle bearing fruit

Dziewięcśl popłocholistny / Carline thistle

Rezerваты przyrody

Obszary wyróżniające się szczególnie wartościami przyrodniczymi i krajobrazowymi objęto ochroną rezerwatową. Są to najczęściej ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze. Na terenie powiatu zamojskiego znajduje się dziesięć rezerwatów.

We wschodniej części powiatu, na terenie gminy Łabunie powstały dwa rezerваты leśno-stepowe: Łabunie i Księżostany. Na śródleśnych polanach rezerwatu Łabunie występują rzadkie gatunki roślin: ciemiężycza czarna, oman wąskolistny, obuwik pospolity, podkolan biały, butawnik mieczykolistny i czerwony. Na obrzeżach lasu rośnie groszek szerokolistny i jeden z najpiękniejszych kwiatów w Polsce – lilia złotogłów. Rezerwat Księżostany utworzono w celu ochrony stanowisk buczyny karpackiej. Wśród roślin chronionych występują: żywiec gruczotowaty, bluszcz pospolity, kalina koralowa, kopytnik pospolity, podkolan biały i zielonawy i wawrzynek wilczczyko.

Dwa rezerваты leśne: Święty Roch w gminie Krasnobród i Debry w gminie Adamów utworzono w celu ochrony starodrzewu bukowo-jodłowego. 70% powierzchni obu rezerwatów zajmuje jodła. Niektóre z nich mają 250 lat. Buczyna karpacka porasta pochyle stoki i jary.

Na terenie gminy Grabowiec utworzono dwa rezerваты stepowe. W rezerwacie Broczówka objęto ochroną

liczne gatunki roślin, jak: mitek wiosenny, zawilec wielkokwiatowy, wiosienka kartowata, obuwik pospolity, ostrożeń pannoński, orlik pospolity, naparstnica purpurowa. Rezerwat Rogów chroni reliktowe stanowisko dziewięcisiła poptocholistnego. Objęty ścisłą ochroną, jako jeden z najrzadszych gatunków flory w Polsce, jest godłem Polskiego Towarzystwa Botanicznego.

Rezerwat Wieprzec położony w gminie Zamość – to jedyny rezerwat torfowiskowy na terenie powiatu. Chroni rzadką roślinność torfowiskową w rozległej dolinie górnego biegu rzek Topornicy i Wieprzca. Występują tu zbiorowiska rzadkich gatunków roślin. Jednym z nich jest wierzba lapońska – relikw polodowcowy, zagrożony wyginięciem. Chronione rośliny to także: goździk pyszny, petnik europejski, tojad smukły, goryczka wąskolistna, zerwa kulista, kosaciec syberyjski, mieczyk dachówkowaty, storczyk plamisty oraz ciemiężycza zielona.

Ochroną objęto również susza peretkowanego – gryzonia z rodziny wiewiórkowatych, zagrożonego całkowitym wyginięciem. W Polsce jedynie na Roztoczu i południowym wschodzie Wyżyny Lubelskiej znajdują się stanowiska tego sympatycznego ssaka. Dla jego ochrony utworzono rezerваты: Hubale (gmina Zamość), Popówka (gmina Miączyn) i Wygon Grabowiecki (gmina Grabowiec).

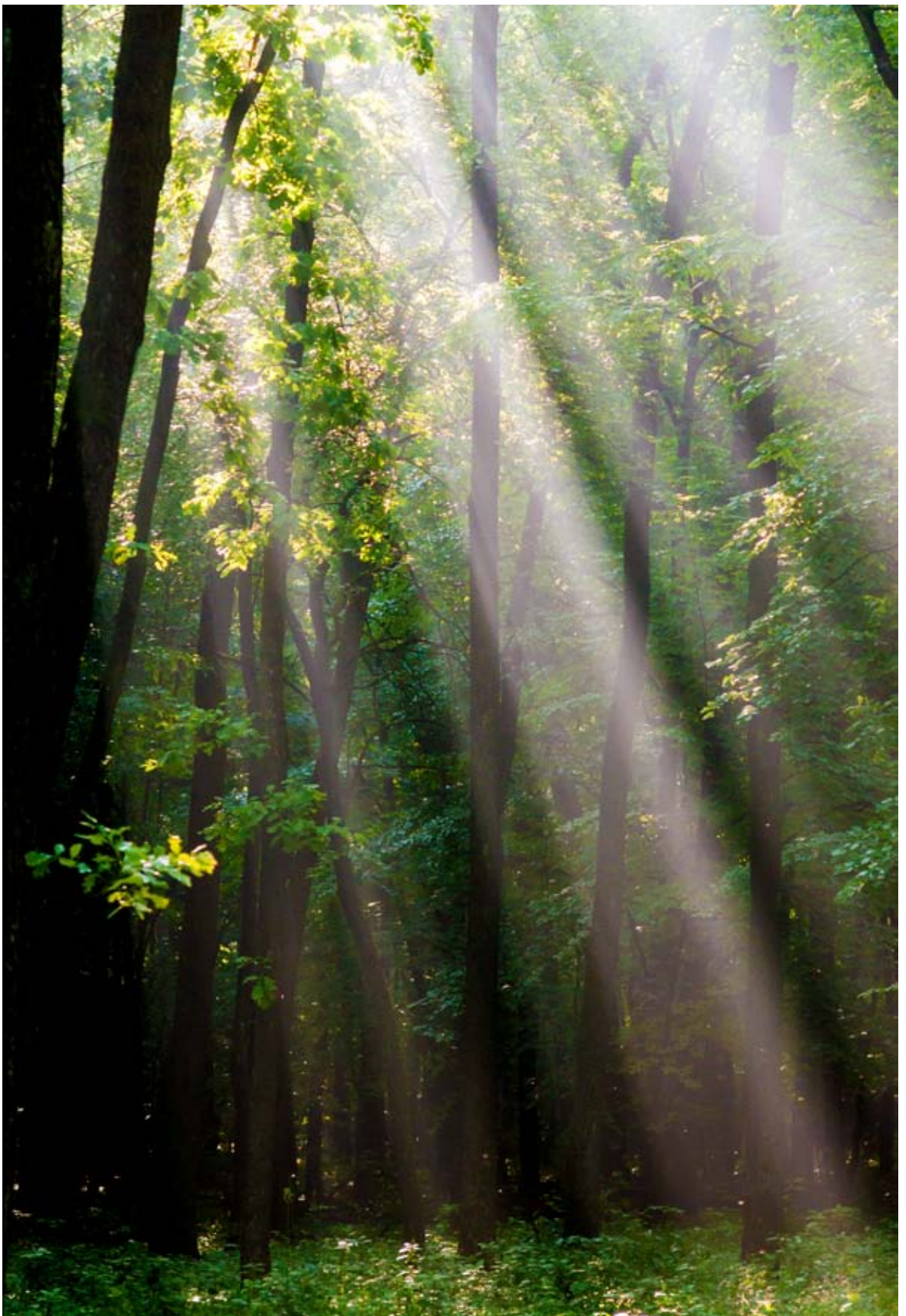
Ciemiężycy czarna / Black false hellebore

Rzekotka drzewna / European tree frog

Konwalia majowa / Lily of the valley

Rezerwat Łabunie / Łabunie reserve

Rezerwat Wieprzec / Wieprzec reserve

Mieczczyk dachówkowy / Sword lily

Petnik europejski / Globe flower

Kosaciec syberyjski / Siberian iris

Wierzba lapońska / Downy willow

Ciemnizca zielona / Corn lily

Koziołek w rezerwacie Wieprzec / Buck in Wieprzec reserve

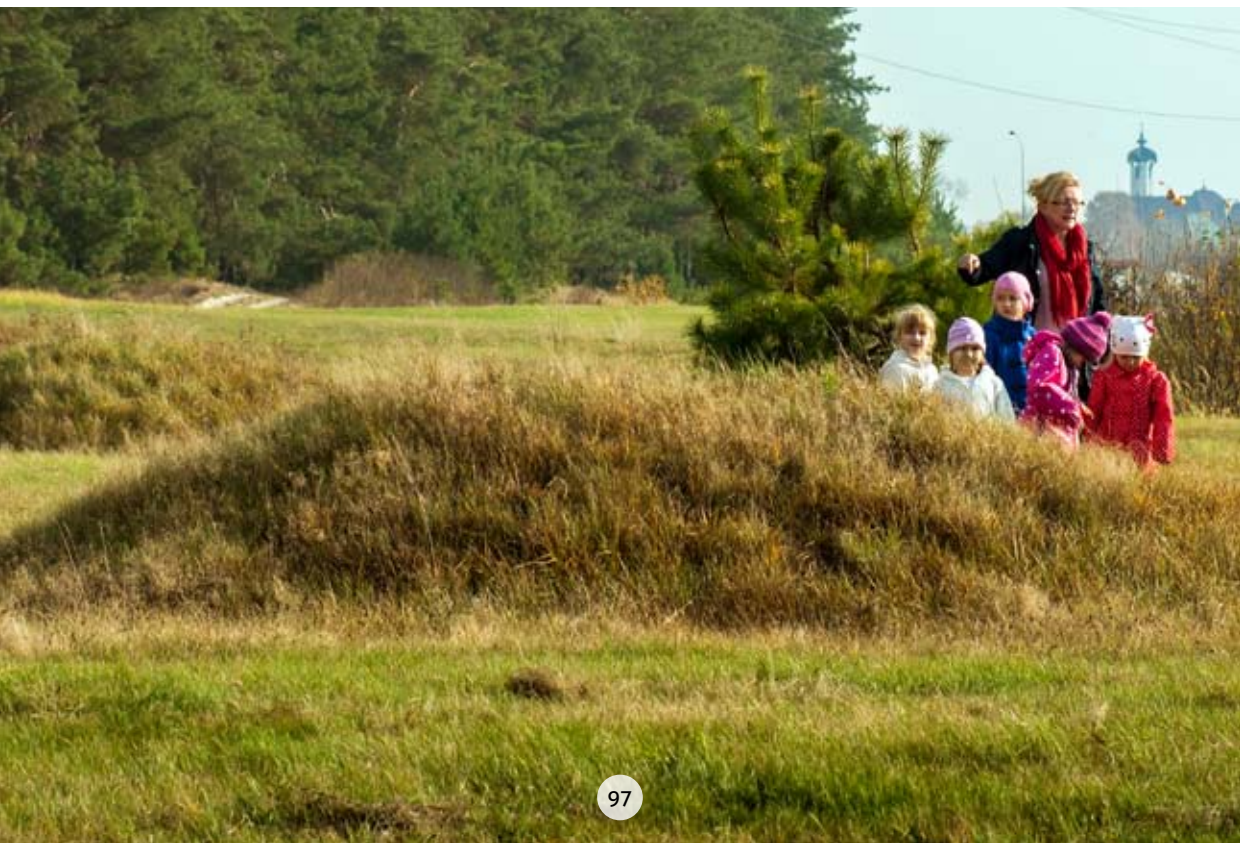

Suset peretkowy w rezerwacie Hubale / Spotted souslik

Bocian biały / White stork

Kurhany w Hubalach – lekcja plenerowa szkoły w Mokrem
Mounds in Hubale – outdoor lesson of a school in Mokre

Płat roślinności stepowej Kąty / Kąty patch of flora

Koniczyna długokłosa / Clover

Gótko długostrogowa / Fragrant orchid

Len złoty / Golden flax

Mitek wiosenny / Pheasant's eye

Kuropatwa / Partridge

Powojnik prosty / Erect clematis

Jaszczurka zwinka / Sand lizard

Pomniki przyrody

W krajobrazie powiatu szczególne miejsca zajmują parki i ogrody nadające piękno poszczególnym miejscowościom. Zabytkowe parki dworskie i pojedyncze okazy sędziwych drzew to skarby dziedzictwa narodowego. Ze względu na wyjątkowe znaczenie naukowe, historyczne i krajobrazowe objęto je ochroną prawną. Pomnikami przyrody ożywionej są różne gatunki drzew i krzewów oraz skupiska roślin o szczególnej wartości przyrodniczej. Wiele pojedynczych wiekowych drzew można jeszcze odnaleźć w parkach podworskich.

Z dawnego parku dworskiego z XVIII-XIX wieku w Grabowczyku, gdzie dorastał malarz Władysław Zachórski, pozostały: buk, brzoza brodawkowata i kasztanowiec zwyczajny. Stąd podziwiał grabowieckie krajobrazy Henryk Sienkiewicz.

Ozdobą pałacowego ogrodu w Szytowicach są: przepiękny buk oraz trzy modrzewie, rosnące we frontowej części ogrodu. Łącznie w parku rośnie 18 gatunków drzew. Pomnikami są tu: wiąz górski, brzoza papierowa oraz lipa szerokolistna.

W parku podworskim w Skomorochach Dużych, zajmującym niegdyś 11

ha, z aleją białych topól, pozostał jedynie dąb rosnący przy kaplicy, posadzony przez Wacława Skomorowskiego na pamiątkę narodzin syna – Stanisława w 1884 roku.

Dawny pałac Zamoyskich w Klemensowie otacza ponad 100-hektarowy park. Rośnie tu blisko 100 gatunków drzew. Blisko 250 z nich ma cechy pomnikowe, w tym dwa egzotyczne – mitorząg japoński i magnolia, która liczy 127 lat. Lipa, dwa modrzewie i aleja dębowa mają ponad 400 lat. Tu odnaleźć można jeden z największych w Polsce jałowiec wirginijski.

Dwa mniejsze drzewa tego gatunku rosną obok dawnej willi Potockich w Zwierzyńcu. Najokazalsze dwa egzemplarze brzozy papierowej rosną w Parku Środowiskowym w Zwierzyńcu. Ciekawostką jest pomnikowy dąb – Krzysztof rosnący w obrębie nawierzchni ulicy Dębowej.

Większość turystów odwiedzających turystyczne miasteczko Krasnobród przechadzało się zabytkową Aleją Najświętszej Marii Panny lub fotografowało kapliczkę zawieszoną na pomnikowej sośnie w Szurze. Obok sanatorium w Krasnobrodzie-Podzamku rosną ponad stuletnie lipy i jesiony.

Wiele jesionów wyniosłych i lip drobnolistnych objęto ochroną w parku pałacowym w Sitnie. Aleję przydrożną zdobią w miejscowości Karp 62 brzozy.

Wiele gatunków pomnikowych drzew znajduje się w parkach podworskich na terenie gminy Nielisz – w Ruskich Piaskach, Stawie Noakowskim i Ujazdowie.

Nietoperze – nocki duże
Greater mouse-eared bats

Ochroną objęto płat roślinności kserotermicznej Kąty w pobliżu wsi Wychody (gmina Zamość). Strome zbocze wzniesienia o podłożu wapiennym porasta roślinność stepowa. Większość to rzadkie gatunki roślin

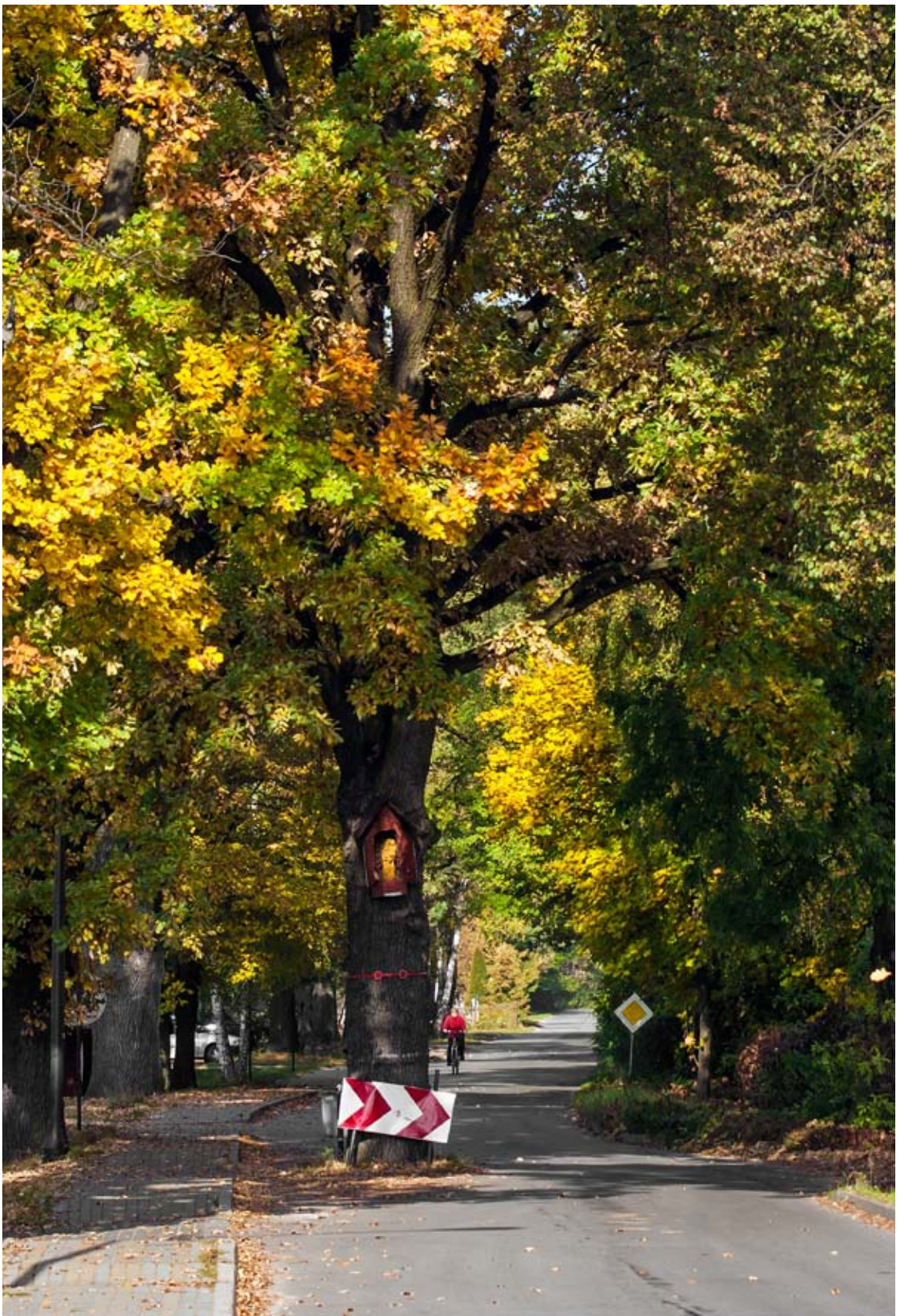
narażone na wyginięcie. Występują tu: wisienka stepowa, ciemiężycza czarna, miłek wiosenny, len złoty, storczyk kukawka, gółka długoostrogowa, powojnik prosty, oman wąskolistny, goryczka wąskolistna, konieczyna długokłosa i zawilec wielkokwiatowy.

Pomnikami przyrody nieożywionej na terenie powiatu są źródła w Zaporzu, Radecznicy, Trzęsinach, Hutkach i Husinach, źródła przy Kaplicy na Wodzie, śródleśne oczka wodne na Belfontcie oraz stanowisko dokumentacyjne Kamieniołom w Krasnobrodzie.

Na terenie powiatu utworzono specjalne obszary siedlisk w ramach sieci Natura 2000. Jednym z nich jest Specjalny Obszar Ochrony Ptaków Dolina Górnej Łabuńki. Dolina jest ważną ostoją ptaków zagrożonych wyginięciem. Występują tu: derkacz, dubelt, dzięcioł białoszy, dudek oraz sowy – pustulka i uszatka. Sztolnie w Senderkach są miejscem zimowania nietoperzy, z których cztery są gatunkami cennymi w skali Europy. Ochroną w ramach programu Natura 2000 objęto również Dolinę Łętowni – obszar rozległych torfowisk i zbiornik w Nieliszu – ze zbiornikiem zaporowym na rzekach Wieprz i Por.

Szolnie w Senderkach / Drifts in Senderki

Dąb Krzysztof w Zwierzyńcu / Krzysztof oak tree in Zwierzyniec

Dąb w parku w Klemensowie / Oak tree in a park in Klemensów

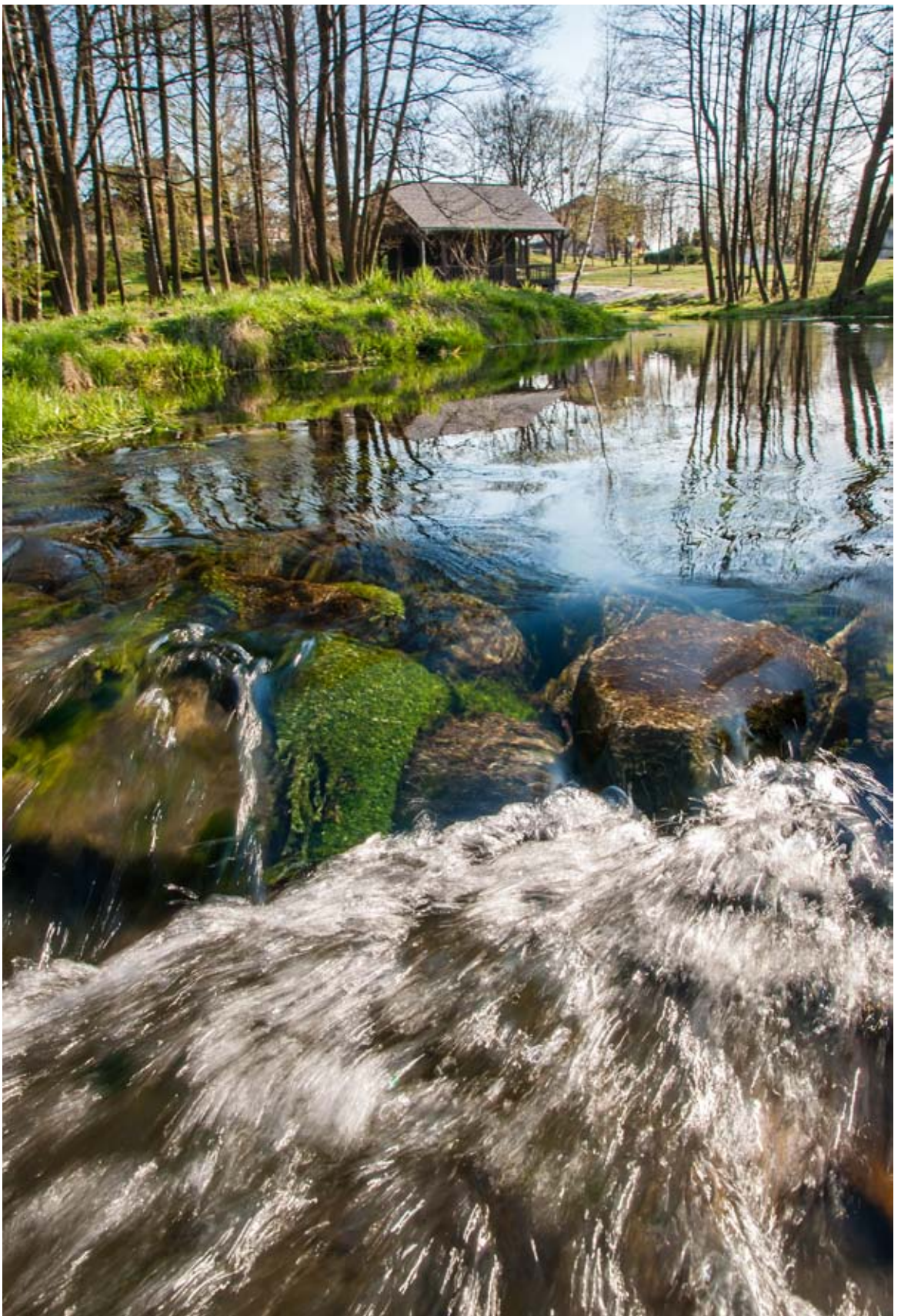

Pomnikowe lipy w Łabuniach / Monumental linden trees in Łabunie

Kamieniołom w Krasnobrodzie / Quarry in Krasnobród

Źródła przy Kaplicy na Wodzie / Springs near the Chapel on water

Panorama z okolic Żurawnicy / View of Żurawnica

Summary

The County of Zamojski is located in the southern part of the Province of Lubelskie, takes up 1870 km² and has 109.5 thousand inhabitants. It comprises a total of 15 communes including three municipalities – Krasnobród, Szczepreszyn and Zwierzyniec and twelve rural communes, i.e. Adamów, Grabowiec, Komarów-Osada, Łabunie, Miączyn, Nielisz, Sitno, Skierbieszów, Stary Zamość, Radechnica, Sułów and Zamość.

The seat of County Office is in the town of Zamość. The County of Zamojski is situated at the meeting point of three macro-regions: the Lubelska Upland, the Roztocze district and the Volhynian Upland.

As far as smaller physiographic units are concerned, the County takes up parts of Działy Grabowieckie, Padół Zamojski, Kotlina Hrubieszowska and Grzęda Sokalska.

The County has high-quality soils and natural potential; most of the soils are made up of loess and carbonate rocks. Agricultural land takes up 135.6 thousand ha, which constitutes 72.5% of the total land. Arable land takes up 106.8 thousand ha, meadows 18.3 thousand ha, pastures 2.5 thousand ha and orchards 1.6 thousand ha. 23.6 thousand farmers own arable land, the dominant crop being corn – about 65% of all the crops grown in the region.

In 2012 there were 6036 business entities in the County, including 1795 sales and repair companies, 748 renovation and construction companies, 560 companies engaged in processing industry and 446 transportation companies. The economic sector

which comprises agriculture, forestry, hunting and fishing was represented by 362 business entities.

Over 95% companies employ up to 9 people, enterprises employing 10 – 49 people constitute 3.8% and only 27 companies employ more than 50 people.

Forests take up 42.4 thousand ha of the area of the County, i.e. 22.7% of its total area. The most interesting parts of the forests have been included into the Roztoczański National Park. To preserve natural, historical and cultural properties of the region, 3 landscape parks have been set up, i.e. Krasnobrodzki, Szczepreszyński and Skierbieszowski and to preserve areas of unique natural value – 10 nature reserves, including forest reserves – Święty Roch, Debry and Książostany, steppe reserves – Rogów, Łabunie and Broczówka, a peat-bog reserve Wieprzec and fauna reserves – Hubale, Popówka and Wygon Grabowiecki.

Similarly, elements of animate and inanimate nature are also specially protected. The latter include monuments of nature, ecological sites, documentation sites and nature and landscape complexes. The former, protecting habitats of rare species of birds, are included in the Natura 2000 Programme.

Richness of nature, clean air, varied landscape, precious religious buildings and manor houses as well as water reservoirs in Krasnobród, Zwierzyniec and Nielisz attract thousand of visitors every year. More than 100 agro-tourist farms of the region offer comfortable accommodation and interesting ways of spending leisure time.

Starostwo Powiatowe w Zamościu

ul. Przemysłowa 4, 22-400 Zamość

www.powiatzamojski.pl, e-mail: starostwo@powiatzamojski.pl

Wydano na zlecenie Starostwa Powiatowego w Zamościu

Wydawca: Wydawnictwo Fotpress, ul. Peowiaków 80/29,
22-400 Zamość, www.fotpress.pl

**Materiał pt. „Gospodarka a ekologia powiatu zamojskiego”
opracowała:** dr Renata Mikitiuk

Bogactwo przyrodnicze powiatu zamojskiego: Lucyna Cabaj

Korekta: Iwona Pieczykolan

Tłumaczenie: Małgorzata Linek

Fotografie: Jerzy Cabaj

Mapa: Edward Stoniewski

Zdjęcie na I stronie okładki: Szczebrzeszyński Park Krajobrazowy

W opracowaniu wykorzystano:

- *Aktualizacja programu ochrony środowiska dla powiatu zamojskiego na lata 2013-2016 z perspektywą na lata 2017-2020, Zamość 2013.*
- *Demograficzne uwarunkowania zmian rynku pracy miasta Zamościa i powiatu zamojskiego, dr M. Kowerski, „Zamojskie Studia i Materiały”, WSZiA, tom XIV, zeszyt 1, s. 39 - 62, Zamość 2012.*
- *Parki krajobrazowe Zamojszczyzny, Zamość 2005.*
- *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2013 r., GUS Lublin, Warszawa 2013.*
- *Prognoza oddziaływania na środowisko projektu programu ochrony środowiska województwa lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do 2019 r., Zarząd Województwa Lubelskiego, Lublin 2012.*
- *Program ochrony środowiska dla miasta i gminy Zwierzyniec, Zwierzyniec 2009.*
- *Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 2012, US Lublin.*
- *Strategia rozwoju powiatu zamojskiego 2007-2020, Zamość 2007.*
- *Strategia rozwoju województwa lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.), Lublin, czerwiec 2013 r.*
- *Strategia zarządzania zmianą gospodarczą dla powiatu zamojskiego na lata 2011-2020, Lublin 2011.*
- *Województwo lubelskie. Podregiony, powiaty, gminy 2012, US w Lublinie, Lublin 2012.*
- *Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej w rejestrze REGON w województwie lubelskim, 2012, US Lublin.*
- *Materiały i informacje Starostwa Powiatowego w Zamościu.*

ISBN 978-83-936822-8-7

Zamość 2014, Wydanie I

WYDAWNICTWO
FOTPRESS

ISBN 978-83-936822-8-7